

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΤΟΜΟΣ 24, ΑΝΑΤΥΧΟ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΔΘ. ΓΑΛΑΤΙΑ
Υψηλότεο Πανεπιστημίο

Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΑΗΤΗΣ ΚΑΙ ΡΕΝΤΙΝΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
1979

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΔΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
ΤΟΜΟΣ 24, ΑΝΑΤΥΠΟ

ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΑΘ. ΓΛΑΒΙΝΑ
Υφηγητοῦ Πανεπιστημίου

Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΛΗΤΗΣ ΚΑΙ ΡΕΝΤΙΝΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
1979

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ Ἐπισκοπὴ Ἀητῆς καὶ Ρεντίνης, εἰς τὴν Μητρόπολιν Θεσσαλονίκης ὑποκειμένη καὶ οὐδέποτε κατὰ τὴν ἱστορικὴν αὐτῆς πορείαν εἰς Μητρόπολιν ἢ Ἀρχιεπισκοπὴν ἀνυψωθείσα, δὲν ἀπέτελεσε μέχρι σήμερον ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας μελέτης. Ὅσα ἐγράφησαν περὶ αὐτῆς πρὸ ἀρκετῶν ἐτῶν ὑπὸ τοῦ Ν.Ι. Γιαννοπούλου [Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι Θεσσαλίας, *Ἐπετηρὶς Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παροασσοῦ*, τόμ. 10, 1914, σ. 303-307· Παρατηρήσεις ἐπὶ τινῶν Ἐπισκοπῶν, *Ἱερὸς Σύνδεσμος*, ἀριθμ. φύλλου 278 τῆς 1ης Δεκεμβρίου 1916, σ. 15· Ἡ Ἐπισκοπὴ Λιτῆς καὶ Ρενδίνης καὶ Λιτσᾶς καὶ Ἀγράφων. (Ἀπάντησις εἰς τὸν Παν. Ἀνδ. Τριανταφύλλου ἀρχιμ.), *Ἱερὸς Σύνδεσμος*, ἀριθμ. φύλλου 289 τῆς 15ης Μαΐου 1917, σ. 6-7· Ἡ Ἐπισκοπὴ Λιτῆς καὶ Ρεντίνης (προσθήκη), *Ἐκκλησιαστικὸς Κήρυξ*, τόμ. 8, 1918, σ. 570-571· Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι Θεσσαλίας. Διορθώσεις καὶ προσθήκαι, *Θεολογία*, τόμ. 13, 1935, σ. 32-34], τοῦ Ἀρχιμ. Ἀνδρέου Χρ. Τριανταφύλλου (Ἱστορικὴ διασαφήσις, *Ἱερὸς Σύνδεσμος*, ἀριθμ. φύλλου 281 τῆς 15ης Ἰανουαρίου 1917, σ. 6-7· Ἡ Ἐπισκοπὴ Λιτῆς καὶ Ρεντίνης διάφορος τῆς Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων, *Ἡ Καινὴ Διδαχὴ*, τόμ. 1, 1919, σ. 128-130) καὶ τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλιώτιδος καὶ Φαναριοφερσάλων Ἰεζεκιὴλ (Ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Φαναριοφερσάλων διὰ μέσου τῶν αἰώνων, *Θεολογία*, τόμ. 7, 1929, σ. 254-256· Ἀρχιερατικὸν ἐπιτίμιον, *Θεολογία*, τόμ. 10, 1932, σ. 355-357), ἀναφέρονται ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὴν θεσσαλικὴν Ἐπισκοπὴν Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων*, διερευνοῦν τὴν ὀνομασίαν Λιτζᾶ καὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐπὶ τῶν Ἀγράφων κωμόπολιν Ρενδίνα. Τὰ στοιχεῖα ὁμῶς ταῦτα, ἀποσκοποῦντα εἰς τὴν διαφώτισιν ὠρισμένης πλευρᾶς καὶ ἐξυπηρετοῦντα μονομερῆ σκοπόν, δὲν ἐξετάζουν τὴν ὅλην ἱστορίαν τῆς Ἐπισκοπῆς Ἀητῆς καὶ Ρεντίνης.

Ἡ ἱστορία τῶν περισσοτέρων ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν Θεσσαλονίκης Ἐπισκοπῶν ἔχει ἐξετασθῆ ἔν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει ὑπὸ ἡμετέρων καὶ ξένων εἰδικῶν μελετητῶν. Εἰς τὰς ὀλίγας Ἐπισκοπάς, αἱ ὁποῖαι ἔμειναν ἐκτὸς τοῦ πεδίου τῆς ἐρεῦνης, ἀνήκει καὶ ἡ Ἐπισκοπὴ Ἀητῆς καὶ Ρεντίνης. Τοῦτο ὀφείλεται ἀσφαλῶς καὶ εἰς τὴν σπάνιν τῶν σχετικῶν πληροφοριῶν καὶ εἰδήσεων, ἐπὶ τῇ βᾶσει

*Περὶ τῆς Ἐπισκοπῆς ταύτης βρα Πάνου Ι. Βασιλείου, *Ἡ Ἐπισκοπὴ Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων ἐπὶ τουρκοκρατίας μὲ τοὺς Ἐπισκόπους τῆς καὶ μὲ σύντομην ἀνασκόπησιν τῆς ἱστορίας τῆς Ἐδρυταιίας, τῶν μοναστηριῶν καὶ τῶν σχολῶν τῆς*, Ἀθήνα 1960, σ. 99εξ.

τῶν ὁποίων θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ ἡ διαπραγματεύσις τοῦ θέματος. Παρὰ ταῦτα δὲν ἐδιστάσαμεν νὰ χωρίσωμεν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς μετὰ χειῖρας μελέτης μετὰ τὴν ἐλπίδα ὅτι δι' αὐτῆς προσφέρεται μία πρώτη προσέγγισις τοῦ θέματος καὶ ὅτι ὁ ἀναγνώστης θὰ σχηματίσῃ ἔστω καὶ ἀμυδρὰν εἰκόνα τῆς ἱστορίας τῆς Ἐπισκοπῆς Λητῆς καὶ Ρεντίνης.

Ὁ ἀναγνώστης θὰ διαπιστώσῃ ὅτι ἡ Ἐπισκοπὴ αὕτη, ἀπὸ τῆς πρώτης μνείας αὐτῆς (980 περίπου, Notitia 3 ἐν Parthey) μέχρι τῆς τελευταίας (1881, ἐκλογὴ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Ἀλεξάνδρου Ρηγοπούλου ὡς τιτουλαρίου Ἐπισκόπου Λητῆς) ἔφερε τὸν τίτλον Ἐπισκοπῆ Λητῆς ἢ Λητῆς καὶ Ρεντίνης. Παραδόξως ὅμως τὸ 1924, ὅτε ἀπεφασίσθη ἡ διὰ διχοτομήσεως ὀρισμένων Ἐπαρχιῶν δημιουργία νέων Μητροπόλεων καὶ ἡ ἀνύψωσις τῶν ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν Θεσσαλονίκης Ἐπισκοπῶν εἰς Μητροπόλεις, εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν Ἐπαρχίαν, ἡ ὁποία εἰς τὸ παρελθὸν ἐκαλεῖτο Ἐπισκοπὴ Λητῆς καὶ Ρεντίνης, ἐδόθη ἡ ὀνομασία Μητρόπολις Λαγκαδᾶ. Ὅπωςδὴποτε ἡ ὀνομασία αὕτη ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ διοικητικὴν διάρθρωσιν τῆς περιοχῆς Λαγκαδᾶ, ἐφ' ὅσον ὁ Λαγκαδᾶς ἦτο τὸ κέντρον τῆς Ἐπαρχίας καὶ ἡ ἔδρα τοῦ Μητροπολίτου, κατέλυσεν ὅμως τὴν ἱστορικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν 10 αἰῶνων, ἡ ὁποία ἐγένετο σεβαστὴ διὰ τὰς ἄλλας Ἐπισκοπάς, τὰς ἀνυψωθείσας εἰς Μητροπόλεις, π.χ. Κίτρος (ἔδρα ἢ Κατερίνη), Πολυανῆς (ἔδρα τὸ Κιλκίς), Καμπανίας (ἔδρα ἢ Κουλακιά), Ἀρδαμερίου (ἔδρα ἢ Γαλάτισσα) καὶ Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὄρους (ἔδρα ἢ Διατριγκόβη-Ἀρναία).

Εὐκαταῖον λοιπὸν θὰ ἦτο νὰ γίνῃ μία μετατροπὴ εἰς τὸν τίτλον τῆς Μητροπόλεως ταύτης, εἰς τρόπον ὥστε νὰ διασωθῇ ἡ ἀρχαία ὀνομασία αὐτῆς. Τότε ἡ παροῦσα μελέτη θὰ ἔχῃ ἐκπληρώσει πλήρως τὸν σκοπὸν, διὰ τὸν ὁποῖον ἐγράφη, καὶ ἡμεῖς, μέλος τῆς Ἱερᾶς ταύτης Μητροπόλεως, θὰ αἰσθανθῶμεν τὴν χαρὰν ὅτι ἐπιτελέσαμεν μικρὸν χρέος πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν παράδοσιν αὐτῆς.

Η ΕΠΙΣΚΟΠΗ ΛΗΤΗΣ ΚΑΙ ΡΕΝΤΙΝΗΣ

Ἡ Λητή, κειμένη παρὰ τὴν Ἐγνατίαν ὁδόν, βορείως τῆς Θεσσαλονίκης εἰς ἀπόστασιν τριῶν περίπου ὥρων ἀπ' αὐτῆς (πεζῆ), ἀριστερὰ τοῦ Ἐχιδώρου (Γαλλικοῦ) ποταμοῦ, πλησίον τῆς σημερινῆς ὁμωνύμου κωμοπόλεως, ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐκαλεῖτο Ἀιβάτι¹.

Ἀπὸ τοῦ 6^{ου} π.Χ. μέχρι τοῦ 3^{ου} μ.Χ. αἰῶνος ἐμφανίζεται συνεχῶς εἰς τὰς πηγὰς καὶ θεωρεῖται μία ἀπὸ τὰς 150 περίπου πόλεις καὶ κόμας τῆς Μακεδονίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι εἰς ἡμᾶς σήμερον γνωσταὶ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν καὶ τὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα. Κειμένη εἰς ἐπίκαιρον θέσιν, κατέστη μία τῶν σημαντικωτέρων πόλεων τῆς Μυγδονίας καὶ γενικώτερον τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ ὡς τοιαύτη παρέμεινε μέχρι τῶν πρωτῶν βυζαντινῶν χρόνων, ὅτε ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ².

Πότε ὁ Χριστιανισμὸς εὔρε γόνιμον ἔδαφος εἰς τὴν Λητὴν δὲν εἶναι εἰς ἡμᾶς γνωστόν. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ πόλις αὕτη ἔκειτο πλησίον τῆς Θεσσαλονίκης καὶ παρὰ τὴν Ἐγνατίαν ὁδόν, πρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἀπὸ τῶν πρώτων ἀκόμη ἀποστολικῶν χρόνων ἰδρῦθη εἰς αὐτὴν Ἐκκλησία. Πάντως ἡ ὑπαρξὶς Ἐπισκοπῆς εἰς τὴν Λητὴν μαρτυρεῖται διὰ πρώτην φοράν περὶ τὸ ἔτος 980. Εἰς τὰ πρὸ τοῦ ἔτους τούτου «τακτικά», μεταξύ τῶν Ἐπισκοπῶν, τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν Μητρόπολιν Θεσσαλονίκης, δὲν ἀναφέρεται ἡ Ἐπισκοπὴ Λητῆς.

Εἰς τὴν «ἐκθεσιν», ἡ ὁποία ἀνήκει εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Αὐτοκράτορος Λέοντος ΣΤ' Σοφοῦ καὶ τοποθετεῖται χρονικῶς κατὰ τὰ ἔτη 901 ἢ 902³, ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν Θεσσαλονίκης ἀναφέρονται 5 Ἐπισκοπαί: ὁ Κίτρος, ὁ Βε-

1. Ἀλεξάνδρου Ν. Λέτσα, *Ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 1961, σ.11.

2. Δημ. Κανατσούλη, *Ἡ ἀρχαία Λητὴ (διάλεξις)*, Θεσσαλονίκη 1961, σ.3,7,19.

3. V. Grumel, *Les registes des actes du patriarcat de Constantinople. Vol. I. Les actes des Patriarches. Fasc. II. Les registes de 715 à 1043*, Socii Assumptionistae Chalcedonenses 1936, N. 598. Paul Gautier, «Clément d' Ohrid, évêque de Drogvista», *Revue des Etudes Byzantines*, τόμ. 22 (1964), σ.204 ὑποσ. 26. Ὅρα καὶ V. Laurent, *Le corpus des sceaux de l'empire byzantin. Tome V: L' Eglise. Première partie I. L' Eglise de Constantinople. A. La Hiérarchie*, Paris 1963, σ.324, 341. Κατὰ τὸν Γεράσιμον Ι. Κονιδάρην, *Συμβολαὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς Ἀχρίδος*. α) *Περὶ τὴν γένεσιν τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν*. β) *Τακτικά τοῦ ι' καὶ ια' αἰῶνος εἰς παραλλήλους πίνακας*. γ) *Συνοπτικὴ ἱστορία τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχριδῶν*, ἐν Ἀθήναις 1967, σ.26, 44, ἡ «τάξις» αὕτη εἶναι τῶν ἐτῶν 901-906.

ροίης, ὁ Δουρουβιτίας, ὁ τῶν Σερβίων, ὁ Κασσανδρείας⁴. Εἰς τὴν «τάξιν τῶν μητροπόλεων τῶν ὑποκειμένων τῷ τῆς Βασιλίδος θρόνῳ», τῆς ἐποχῆς τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου, κατὰ τὸ 940⁵, ἀναφέρονται ὁμοίως αἱ αὐταὶ Ἐπισκοπαί: ὁ τοῦ Κίτρου, ὁ Βεροίας, ὁ Δουρουβιτίου, ὁ τῶν Σερβίων, ὁ Κασσανδρείας⁶. Καὶ ἡ «τάξις τῶν ὑποκειμένων μητροπόλεων τῷ ἀποστολικῷ καὶ πάτριαρχικῷ θρόνῳ τῆς Θεοφυλάκτου καὶ Βασιλίδος Κωνσταντινουπόλεως», τῶν ἐτῶν 971/2, ποιεῖται μνεῖαν τῶν αὐτῶν Ἐπισκοπῶν: ὁ Κίτρον, ὁ Βεροίης, ὁ Δουρουβιτίας, ὁ τῶν Σερβίων, ὁ Κασσανδρείας⁷.

Ἡ Ρεντίνα, κειμένη παρὰ τὴν λίμνην Βόλβην καὶ ἀνατολικῶς ταύτης, ἐπὶ τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ, παρὰ τὸ σημερινὸν ὁμώνυμον χωρίον Ρεντίνα καὶ τὰ ὁμώνυμα στενά⁸, ἀπετέλει περιοχὴν ὑψίστης στρατιωτικῆς σπουδαιότητος. Δι' αὐτῆς διῆλθεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητηθῇ ἡ ὑπαρξίς Ἐκκλησίας εἰς αὐτὴν ἀπὸ τῶν πρώτων ἱεραποστολικῶν χρόνων. Εἰς τὴν «τάξιν πρωτοκαθεδρίας τῶν ὑπὸ τὸν ἀποστολικὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως τελούντων μητροπολιτῶν καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἐπισκόπων» (Notitia 3 ἐν Parthey), τοῦ ἔτους 980 περίπου⁹, ἀναφέρονται 11 Ἐπισκοπαὶ ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν Θεσσαλονίκης: ὁ Κίτρον, ὁ Βεροίας, ὁ Δουρουβιτίων, ὁ Σερβίων, ὁ Κασσανδρείας, ὁ Καμπανίας ἤτοι Καστρίου, ὁ Πέτρας, ὁ Ἐρκουλίων ἤτοι Ἀρδαμέρεως, ὁ Ἱερισσοῦ ἤτοι Ἀγίου ὄρους, ὁ Λίτης καὶ Ῥεντίνης,

4. Heinrich Gelzer, *Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der Notitiae episcopatum*, ein Beitrag zur byzantinischen Kirchen- und Verwaltungsgeschichte, München 1900, σ.554.

5. R. Janin, «Constantinople», *Dictionnaire d'Histoire et de Géographie Ecclésiastiques*, τόμ. 13 (1956), σ.667· Paul Gautier, *Clément*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.204 ὑποσ.26· Γερασίου Ι. Κονιδάρη, *Συμβολαί*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.26,44.

6. Henricus Gelzer, *Georgii Cyprii descriptio orbis romani*, Lipsiae MDCCCXC, σ.67-68.

7. Γερασίου Ι.Κονιδάρη, *Συμβολαί*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.26,44,69.

8. Περὶ τῆς περιοχῆς ὅπου κεῖται ἡ Ρεντίνα ὄρα Μιχ. Χρυσοχόου, «Τὰ μακεδονικὰ τέμπεη ἦτοι τὰ στενά τῆς Ἀρεθούσης (Ἀρέντα ἢ Ῥεντίνα Μπουγάς). Μεθ' ἑνὸς χάρτου ἐγχρώμου», Ἐπετηρὴς Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ, τόμ. 8 (1904), σ.35-45.

9. Heinrich Gelzer, *Ungedruckte*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.515· Γ. Ι. Κονιδάρη, «Τακτικὰ» ἢ «Ἐκθέσεις», *Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία Παύλου Δραγδάκη*, τόμ. 22, σ.757· τοῦ αὐτοῦ, *Ἀ' περὶ τὴν ἱστορίαν τῶν Μητροπόλεων Βορ. Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχιρῶν κατὰ τὸν Θ' Γ' καὶ ΙΑ' αἰῶνα, α' Μακεδονία. Ι*) Ἡ πρώτη μνεῖα τῆς Ἐπισκοπῆς «Βαρδαριωτῶν Τούρκων» (ἀνάπτυον ἐκ τῆς «Θεολογίας» τόμος ΚΓ'), ἐν Ἀθήναις 1952, σ. 7· Paul Gautier, *Clément*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.204 ὑποσ.26· Ὁ Γ. Ι. Κονιδάρη, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου μέχρι σήμερον (49/50-1966)*, τόμος Β'. Ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ Η' αἰῶνος μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐν ἐπιτομῇ. Μετ' ἐπισκοπήσεως τῆς Ἐκκλησιαστ. Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος εἰσαγωγικῶς, ἐν Ἀθήναις 1970², σ.102 ἐξ. καὶ *Συμβολαί*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.26,45, 69, ἀναφέρει ὅτι ἡ «τάξις» αὕτη ἀνήκει εἰς τὰ ἔτη 972-976.

ὁ Βαρδαριωτῶν ἦτοι Τούρκων¹⁰.

Ἡ εἰς τὴν «τάξιν» ταύτην μνεῖα τῶν δύο ὀνομάτων σημαίνει ὅτι κατὰ τὸν 10^{ον} αἰῶνα ἡ Λητῆ, εἰ καὶ μὴ πρότερον, εἶχε παρακμάσει μεγάλως καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης ἠναγκάσθη νὰ μεταφέρῃ τὴν ἔδραν τῆς Ἐπισκοπῆς ἐκ τῆς Λητῆς εἰς τὴν Ρεντίαν. Πότε ἐγένετο ἡ μεταφορὰ αὕτη δὲν εἶναι γνωστόν. Ἐξ αὐτῆς ὅμως ἐξάγεται ὅτι ἡ Λητῆ ἦτο κατ' ἀρχὴν ἔδρα Ἐπισκοπῆς καὶ ἀργότερον μετεφέρθη ἡ ἔδρα αὐτῆς εἰς τὴν Ρεντίαν¹¹.

Εἰς «τὴν γεγυνοῦσαν διατύπωσιν παρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, ὅπως ἔχουσι τάξεως οἱ θρόνοι τῶν ἐκκλησιῶν τῶν ὑποκειμένων τῷ πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως» (Notitia 2 ἐν Parthey), ἡ ὁποία εἶναι τῆς ἐποχῆς τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ (1081-1118)¹², ὁ Ἐπίσκοπος Λητῆς κατέχει, μεταξὺ τῶν 11 Ἐπισκόπων, τὴν 10^{ην} θέσιν: ὁ Κίτρος, ὁ Βερροῖας, ὁ Δρουγουβιτεῖαν, ὁ Σερβίαν, ὁ Κασανδρείας, ὁ Καμπανείων ἦτοι Καστριῶν, ὁ Πέτρας, ὁ Ἐρκοῦλεον ἦτοι Ἀρδαμερέως, ὁ Ἱερισσοῦ ἦτοι Ἀγίου ὄρους, ὁ Λίττης, ὁ Βαρδαριωτῶν ἦτοι Τυρίων¹³.

Ἡ μνεῖα τῆς «Λίττης» εἰς τὴν ὡς ἄνω «διατύπωσιν» εἶναι χαρακτηριστική, διότι ὀλίγον πρὸ τοῦ 1081 ὁ Νικηφόρος Βρυέννιος, ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἀποστάτην Νικηφόρον Βασιλάκην, ὁ ὁποῖος προσεπάθησε νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν θρόνον, ἀνατρέπων τὸν Αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Νικηφόρον Βοτανειάτην, λέγει ὅτι οὗτος (ὁ Βασιλάκης), πρὶν φθάσῃ εἰς τὸν Γαλλικὸν ποταμὸν, ἐξεληθὼν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ μέλλων νὰ συναντήσῃ τὸν στρατηγὸν τοῦ Νικηφόρου Βοτανειάτου Ἀλέξιον Κομνηνὸν «διὰ τῆς λεγομένης Λιτῆς διῆλθεν»¹⁴. Τοῦτο μᾶς ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ Λητῆ ἦτο τότε ἀφανής¹⁵.

10. *Hieroclis synecdemus et notitiae graecae episcopatum* (ex recognitione Gustavi Parthey), Amsterdam 1967 (Nachdruck der Ausgabe Berlin 1866), σ.109-110. Πρβλ. Th. L. Fr. Tafel, *De Thessalonica ejusque argo*, Berolini 1839, σ.91 καὶ O.Tafrazi, *Thessalonique au quatorzième siècle*, Paris 1912, σ. XXVIII-XXIX.

11. Πρβλ. καὶ Δημ. Κανατσούλη, *Ἡ ἀρχαία Λητῆ*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 19.

12. Heinrich Gelzer, *Ungedruckte*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 549· Γ. I. Κονιδάρη, «*Τακτικά*», ἐνθ' ἄνωτ. σ.757· τοῦ αὐτοῦ, *Ἀ' περὶ τὴν ἱστορίαν*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.7· Paul Gautier, *Clément*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.204 ὅπου. 26· Γ. I. Κονιδάρη, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.102· τοῦ αὐτοῦ, *Συμβολαί*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.26 (τὸ «τακτικόν» αὐτὸ εἶναι τοῦ ἔτους 1084), 45 (τῶν ἐτῶν 1084-1114). Πρβλ. Δημ. Κανατσούλη, *Ἡ ἀρχαία Λητῆ*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.19, ἐνθα ἡ «διατύπωσις» αὕτη χρονικῶς τίθεται πρὸ τῆς ἀτάξεως, τῆς ἀναφερθείσης εὐθὺς ἀνωτέρω καὶ ἀνηκούσης εἰς τὸ 980 περίπου. Πρβλ. ὁμοίως καὶ Ἀθ. Α. Ἀγγελοπούλου, «Ἡ Ἐπισκοπικὴ Σύνοδος τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης καὶ ἡ σημασία αὐτῆς σήμερον», *Θεολογία*, τόμ. 48 (1977), σ.796.

13. *Hieroclis synecdemus*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 100-101· Γ. I. Κονιδάρη, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.102 ἐξ. Πρβλ. καὶ Γ. I. Ράλλη-Μ. Ποτλῆ, *Σύνταγμα τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων, τόμος Ε'*, Ἀθήνησιν 1855, σ.478.

14. Νικηφόρου Βρυέννιου, *Ἱστοριῶν βιβλία Δ'*, Δ'19, Bonnae 1836 (Augustus Meineke), σ.149.

15. Ὅρα καὶ Δημ. Κανατσούλη, *Ἡ ἀρχαία Λητῆ*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.20-21, ἐνθ' οὗτος, σχο-

Εἰς τὸν κώδικα 1371 τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποίου τμήμα, περιέχον «τάξι» τῆς ἐποχῆς τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ (1143-1180), ἐξέδωκεν ὁ Καθηγητὴς Κονιδάρης, ἀναφέρονται 8 μόνον Ἐπισκοπαί: ὁ Κίτρον, ὁ Βερρόης, ὁ Δουργουβιτίας, ὁ Σερβίων, ὁ Κασανδρείας, ὁ Ἐρμούλων, ὁ Δύτης, ὁ Κήπου¹⁶. Εἰς ἕτερον κώδικα τῆς αὐτῆς Βιβλιοθήκης (1374) περιέχεται «τάξις» τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰσαακίου Β' Ἀγγέλου (1185-1195), εἰς τὴν ὅποιαν ὅμως δὲν ἀναφέρεται ἡ Ἐπισκοπὴ Λητῆς καὶ Ρεντίνης: ὁ Κίτρον, ὁ Βερροίας, ὁ Δουργουβιτίας, ὁ Σερβίων, ὁ Κασσάνδρων, ὁ Καμπανίας ἤτοι Καστροῦ, ὁ Πέτρος, ὁ Ἐρμουλίου, ὁ Ἱερισσοῦ ἤτοι Ἀγίου Ὄρους¹⁷.

Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ πάπα Ἰννοκεντίου Γ' (1198-1216) πληροφοροῦμεθα περὶ τῆς ὑπάρξεως 9 καὶ 11 Ἐπισκοπῶν: *Citrensis* (Κίτρον), *Beriensis* (Verria), *Vardariensis* (Vardariotes), *Serviensis* (Servia), *Platamonensis* (Platamon), *Langardensis* (Langada), *Adrameriensis* (Adraméri), *Nerisiensis* (Hiérissos?), *Cassandriensis* (Cassandra)¹⁸. *Citrensis* (Citrus), *Beriensis* (Berrhoea), *Campaniensis* (Campania), *Vardariensis* (Vardaria), *Serviensis* (Serbia), *Petrensis* (Petra), *Platamonensis* (Plataea), *Langardensis* (Langarda), *Adrameriensis* (Adrame-rea), *Nerestiensis* (Hierissus) et *Cassadriensis* (Cassandra)¹⁹.

Ὅτε ὁ Ἰωάννης Δούκας Βατάτζης (1222-1254) ἐξεστράτευσε κατὰ τοῦ Ἰωάννου Ἀγγέλου (περὶ τὸ 1240-1244), πρὶν καταλάβῃ τὴν Θεσσαλονίκην, εὔρε τὸ φρούριον τῆς Ρεντίνης ἄνευ κατοίκων καὶ ἄνευ φρουρᾶς²⁰. Φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ Ἐπισκοπὴ Λητῆς καὶ Ρεντίνης δὲν ἦτο αὐτάρκης καὶ ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς († 14 Νοεμβρίου 1359) ἀνέθεσε διὰ γράμματος τὴν διοίκησιν τῆς Ἐπισκοπῆς εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Πλαταμῶνος. Οὗτος διεβλήθη μετὰ ταῦτα ὅτι «ἐποίησε χειροτονίας πρεσβυτέρων καὶ καθιερώσεις ναῶν παρὰ τὴν λαχοῦσαν αὐτὸν ἐνορίαν», οἱ κατήγοροί του ὅμως δὲν ἀνεφέρθησαν ἐπισήμως οὔτε εἰς τὴν τοπικὴν σύνοδον τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης οὔτε εἰς τὴν σύνοδον τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Παρὰ ταῦτα ὁ Ἐπίσκοπος Πλαταμῶνος κατέφυγεν εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν καὶ ὁ Πατριάρχης Κάλλιστος διὰ συνοδικοῦ γράμματος,

λιάζων τὸν Βρυέννιον, ἀναφέρει ὅτι ἡ Λητὴ ἦτο τότε ἀφανὴς καὶ ἄρα ἄγνωστος εἰς τοὺς πολλούς, πλὴν ὅμως ἐξηκολούθει νὰ ὑπάρχῃ.

16. Γ. Ι. Κονιδάρης, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.103ξξ.

17. Γ. Ι. Κονιδάρης, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.103ξξ.

18. Ο. Ταφραλί, *Thessalonique*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.92 ὑποσ.6. Πρβλ. καὶ Ἀθ. Α. Ἀγγελόπουλου, *Ἡ Ἐπισκοπικὴ Σύνοδος*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.796.

19. Giorgio Fedalto, «Le chiesa latina nel regno di Thessalonica. 1204-1224. 1423-1430», *Ἐπετηρὶς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν*, τόμ. 41 (1974), σ.88,95-96.

20. Ephraemii Monachi, *Imperatorum et patriarcharum recensio interprete Angelo Maio*, Bonnae 1860, σ.338.

τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1363, ἐκήρυξεν αὐτὸν ἀθῶον²¹.

Ἡ ἐπὶ Μιχαὴλ Παλαιολόγου (1259-1282) «τάξις» (Notitia 10^η ἐν Parthey)²² ἀναφέρει 11 Ἐπισκοπὰς μεταξὺ τῶν ὁποίων, εἰς τὴν 10^{ην} θέσιν, τὴν Ἐπισκοπὴν Λητῆς: ὁ τοῦ Κίτρος, ὁ Βερροίας, ὁ Δουραβιτίας, ὁ τῶν Σερβίων, ὁ Κασανδρείας, ὁ Καμπανίας ἦτοι Καστρίου, ὁ Πέτρον, ὁ Ἐρκοῦλων ἦτοι Ἀρδαμέρεως, ὁ Ἱερισσοῦ, ὁ Λιτῆς, ὁ Βαρδαριωτῶν Τούρκων²³.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ Γέροντος (1282-1328) θὰ ἀναφέρωμεν τρεῖς περιπτώσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἀναγράφονται αἱ ὑπὸ τὴν Θεσσαλονικὴν Ἐπισκοπῆν. Εἰς τὴν πρώτην ἀναγράφονται 10 Ἐπισκοπαί: τοῦ Κίτρος, τοῦ Δουραβιτίας, τοῦ Σερβίων, τοῦ Κασανδρείας, τοῦ Καμπανίας ἦτοι Καστρίου, τοῦ Πέτρας, τοῦ Ἐρκοῦλων ἦτοι Ἀρδαμέρεως, τοῦ Πλαταμῶνος, τοῦ Λιτῆς καὶ Ρεντίνης, τοῦ Βαρδαριωτῶν ἦτοι Τούρκων²⁴. Εἰς τὴν δευτέραν 9 Ἐπισκοπαί: τοῦ Κίτρος, τοῦ Κασανδρείας, τοῦ Σερβίων, τοῦ Καμπανίας ἦτοι Καστρίου, τοῦ Πέτρας, τοῦ Ἐρκοῦλων ἦτοι Ἀρδαμέρεως, τοῦ Λιτῆς καὶ Ρεντίνης, τοῦ Πολυανῆς, τοῦ Πλαταμῶνος καὶ Λυκοστόμου²⁵. Καὶ εἰς τὴν τρίτην 7 Ἐπισκοπαί: τοῦ Κίτρος, τοῦ Σερβίου, τοῦ Κασανδρείας, τοῦ Καμπανίας, τοῦ Πέτρας, τοῦ Ἀρδαμέρεως, τοῦ Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγίου Ὄρους²⁶.

● Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου † ὁ εὐτελής Ἐπίσκοπος τῆς Ἀγιωτάτης Ἐπισκοπῆς Λιτῆς καὶ Ρεντίνης Λέων ὑπογράφει ἔγγραφον τοῦ Δημητρίου Δουκὸς τῆς Θεσσαλονικῆς τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1295²⁷.

Ὁ Λέων εἶναι ὁ πρῶτος εἰς ἡμᾶς γνωστὸς Ἐπίσκοπος Λητῆς καὶ Ρεντίνης.

Τὸν Μάιον τοῦ 1335 † ὁ εὐτελής ἐπίσκοπος Λιτῆς καὶ Ρεντίνης Γεωβῆσιος † ὑπογράφει πρᾶξιν τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονικῆς Ἰγνατίου, ὁ ὁποῖος

21. «Κάντευθεν καὶ ἀναδραμῶν ὁ δηλωθεὶς θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος (Πλαταμῶνος) εἰς τὴν ἡμῶν μετριότητα ἐνήνεγκε τὰ περὶ τούτου, ἐμφανίσας καὶ γράμμα τοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονικῆς, κύρ Γρηγορίου ἐκείνου, εἶναι τοῦτον ἐν κατασχέσει τῆς ἀγιωτάτης Ἐπισκοπῆς Λιτῆς», Fr. Miklosich et Jos. Müller, *Acta et diplomata graeca medii aevi sacra et profana, volumen primum*, Vindobonnae MDCCCLX, σ.444-445. Ὁρα καὶ J. Darrouzès, *Les registres des actes du patriarcat de Constantinople. Vol. I. Les registres des Patriarches. Fasc. V. Les registres de 1310 à 1376*, Paris 1977, N. 2454.

22. Paul Gautier, *Clément*, 2^η ἀνωτ., σ. 204 ὑποσ.26.

23. *Hieroclis synecdemus*, 2^η ἀνωτ., σ.208.

24. Ἀθ. Παπαδοπούλου Κεραμέως, «Κατάλογοι Ἐπισκοπῶν ἐκ Κώδικος τῆς ἐν Σμύρνῃ Εὐαγγ. Σχολῆς», *Μουσεῖον καὶ Βιβλιοθήκη τῆς Ἐδαγγελικῆς Σχολῆς*, περίοδος δευτέρα, ἔτος πρῶτον 1875-1876, ἐν Σμύρνῃ 1876, σ.75.

25. Ἀρχιμ. Θεοκλήτου Φιλίππου, «Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως Ἐπίσκοποι καὶ Ἐπίσκοποι (1833-1960)», *Θεολογία*, τόμ. 31 (1960), σ.245-246.

26. Σπυρ. Λάμπρου, «Κατάλογος τῶν κωδικῶν τῶν ἐν Ἀθήναις Βιβλιοθηκῶν πλὴν τῆς Ἐθνικῆς», *Νέος Ἑλληνομνήμων*, τ. 3 (1906), σ.117.

27. Ἰωακείμ Ἰβηρίτου, «Ἁγιορειτικὰ ἀνάλεκτα», *Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς*, τόμ. 2 (1918), σ. 257.

διηυθέτησε διαφορὰν μεταξὺ τῶν Μονῶν Χελανδαρίου καὶ Χορταίτου περὶ τινος χαράδρας πλησίον τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Βαρδαρίου (Ἀξιού)^{27α}.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 15ου αἰῶνος ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Γαβριήλ παρεχώρησεν εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Ἀρδαμερίου Γρηγόριον, διὰ γράμματος καὶ κατὰ συγκατάβασιν μᾶλλον ἢ διὰ λόγους δικαίου καὶ νομιμότητος, τὰ εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν Λητῆς καὶ Ρεντίνης ἀνήκοντα χωρία Βορένον καὶ Σούδα. Ὁ Ἐπίσκοπος Λητῆς καὶ Ρεντίνης διὰ παντοίων μέσων ἐπεδίωξε νὰ ἐπανακτήσῃ τὰ χωρία ταῦτα, χωρὶς νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ ποθουμένου μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Γαβριήλ (1397-;) ²⁸, ἐπανεξετάσας τὴν ὄλην ὑπόθεσιν καὶ διακριβώσας τὸ δίκαιον, διὰ σιγιλλιώδους γράμματός του, τοῦ Μαΐου τοῦ 1416, ἐπέδίκασε ταῦτα εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Λητῆς καὶ Ρεντίνης Χριστόδουλον. ~~Τὸ γράμμα τοῦτο ἔχει οὕτω:~~

Γαβριήλ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης ἐπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Θετταλίας.

Ἐφθασε μὲν πρὸ καιροῦ τινος ὀλίγου γεγονὸς Γράμμα παρὰ τῆς Ἐκκλησίας μου τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ Ἀρδαμέρεως, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ ἀδελφῷ τῆς ἡμῶν Μετριότητος καὶ συλλειτουργῷ κ. Γρηγορίῳ, δικαιοῦν αὐτῷ, ὡς ἂν κατέχη καὶ νέμῃται χωρία τινα ἐν τῷ Γράμματι ἐκείνῳ δηλούμενα καὶ τὰ ἀνήκοντα ἀρχιερεῦσιν ἐξ ἐκείνων λαμβάνη, ἃ δὴ χωρία προστεθῆναι τῇ τούτου ἐνορίᾳ διεκρίθη τότε ὀπωσδήποτε, τῆς τοῦ Ρεντίνης, ἥπερ ἐπέκειτο πρότερον, ἀφαιρεθέντα, συγκαταβάσει μᾶλλον εἰζάντων ἡμῶν ἢ τῷ δικαίῳ καὶ νομίμῳ λόγῳ· ἐφ' ᾧ λήξαι ποι τὰ τῆς ζητήσεως καὶ διανοχλήσεως τῷ Ἀρδαμέρεως μὴ θελήσαντι καταλύσαι τὴν περὶ τούτων φιλονεικίαν, ἀλλ' ὥσπερ τοῦ θρόνου, οὕτω δὴ καὶ ταύτης ἐξίσης διαδόχῳ γενομένῳ τῷ πρὸ αὐτοῦ Ἀρδαμέρεως ζητοῦντι κἀκεῖνῳ τὰ αὐτὰ χρόνους συχνοὺς δήπου καὶ οὐ μείον τῶν πεντεκαίδεκα καὶ πολλὴν ἐνδεικνυμένῳ τὴν ἔνστασιν· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐφησυχάσεν ὁ Ρεντίνης τοῖς διακεκριμένοις ἡμῖν, οὐδὲ πράως τὸ γεγονὸς ἐκατέρησεν, ἀλλ' ἀφορήτου μὲν ἐπληρώθη τῆς λύπης οὐκ ἀνίει δὲ πρὸς πάντας καταβοῶν ἡμῶν, ὡς παρὰ πάντα δίκαιον λόγον καὶ ἰσχύος δίχα νομίμου τῆς ἐνορίας αὐτοῦ μέρος

27α. Louis Petit et B. Korablev, *Actes de l'Athos. V. Actes de Chilandar*, Βυζαντινὰ Χρονικά. Παράρτημα τοῦ ΙΖ' τόμου. Νο 1, Πετρούπολις 1911, σ.271.

28. Περὶ τοῦ Γαβριήλ ὄρα L. Petit, «Les évêques de Thessalonique», *Echos d'Orient*, τόμ. 5 (1901-1902), σ.95· Βασιλείου Λαούρδα, «Ὁ Γαβριήλ Θεσσαλονίκης», *Ἀθηνᾶ*, τόμ. 56 (1952) σ.199-214· τοῦ αὐτοῦ, «Γαβριήλ Θεσσαλονίκης, Ὁμιλται», *Ἀθηνᾶ*, τόμ. 58 (1953), σ.141-178· V. Laurent, «Le métropolitain de Thessalonique Gabriel (1397-1416/19) et le couvent de la Née Monή», *Ἑλληνικά*, τόμ. 13 (1954), σ.241-255· Λουτζὰς Συνδίκου-Λαούρδα, «Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης Γαβριήλ», *Μακεδονικά*, τόμ.4 (1955/1960), σ.352-370· Ἀποστόλου Ε. Βακαλοπούλου, «Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Γαβριήλ καὶ ἡ πρώτη τουρκικὴ κατοχὴ τῆς Θεσσαλονίκης (1391-1403)», *Μακεδονικά*, τόμ. 4 (1955/60), σ.371-373.

οὐκ ὀλίγον ἀφελόμενον, καὶ τοῦτο μὲν τοῖς ἀπὸ τοῦ ἁγίου Ὁρους δσιωτάτοις προσελλθῶν ἀνδράσι δι' αὐτῶν ἐδεῖτο μὴ στήσαι τὸ πρᾶγμα μέχρι τῶν γεγραμμένων ἡμῖν, χωρῆσαι δὲ πρὸς ἔρευναν ἀκριβεστέραν, τοῦτο δὲ καὶ μὴ πειθομένον γράφασθαι πρὸς τὸν παναγιώτατόν μου Δεσπότην, τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην καὶ τὴν μεγάλην δυσχυρίζετο σύνοδον, καὶ σχεδὸν ὡς ἐπεὶ οὐ διέλιπεν ὁσῶραι διανοχλῶν καὶ ἐπιτιθέμενος καὶ πόρρω τῆς διαταγῆς τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων ἀδικίαν πεπονηέναι τὴν ἐσχάτην ἀποκλαιόμενος, δεῖν ἔγνωμεν αἰθῆς βασάνῳ δοῦναι τὸ περὶ τούτου καὶ κρίσει πλείονι τε ζητήσῃ χρῆσασθαι, ὡς ἂν εἴτι καὶ διέλαθε πρότερον ἢ παρῶφθη, φανερὸν ἔπειτα καὶ γνώριμον καταστήῃ· ἄτοπον γὰρ ἐδόκει καὶ μὴδὲ τὸν προσήκοντα σῶζον λόγον τοῖς μὲν ἄλλοις ἅπασιν εἰσηγεῖσθαι καὶ παραινεῖν, εἶποτε τοῦ θέοντος ἔξω γένοιτο. ἐπανάγειν πάλιν ἑαυτοὺς σπεύδειν εἰς τὸ ὀρθόν τε καὶ ὑγιᾶς καὶ μηδαμῶς αἰσχρῆσθαι τὴν ἀπὸ τοῦ χειρόνος πρὸς τὸ κρεῖττον μετάθεσιν, αὐτοὺς δὲ ἰσχυρογνωμονεῖν καὶ ζυγομαχοῦντας ἐπὶ τοῖς φθάσσει δεικνῶσθαι, ὅτι μόνον ἅπαξ πέπρακται προβαλλομένους ἢ γέγραπται, καὶ βιάζεσθαι ταῦτα κρατεῖν κἂν ὁποῖα ποτ' ἂν ἦ, εἴτε δὲ δικαίως ἢ μὴ, μηδεμίαν ποιεῖσθαι φροντίδα μὴδὲ ραδίως κινεῖσθαι πρὸς τὴν ἐπανόρθωσιν τοῦ κακῶς γεγονότος· ἄλλως τε καὶ συνειδότες ἡμεν ἑαυτοῖς ὠρημένους πρὸς ἐκείνην τὴν πρᾶξιν ἀπὸ στοχασμῶν τινων καὶ τοῦ συνάγειν ἄλλοτε ἄλλα ἀπὸ τῶν τοῦ Ἀρδαμέρεως διηγημάτων, ἦττοσιν ὡσπερ γεγονόσι τῶν αὐτοῦ λόγων, καὶ ὅλοις ἐκείνοις δεδοκόσι καὶ περὶ πλείονος θεραπεῦσαι τοῦτο ποιησαμένοις ἥπερ ἐφικέσθαι τοῦ ἀκριβοῦς οἰηθεῖσι ραδίως δυσωπῆσαι καὶ τὸν Ρεντίνης καὶ πείσαι τὸ γεγονὸς ἀγαπᾶν καὶ μὴδὲν πολυπραγμονεῖν περαιτέρω. Διὰ ταῦτα τοίνυν συνείδομεν πρὸς δευτέραν ἐξέτασιν κινήθηαι καὶ τὴν θεραπείαν τοῦ ἀδελφοῦ πραγματεῦσθαι. ἀλλὰ μετὰ βραχὺ τῆς παρουσίας ζωῆς τὴν αἰώνιον καὶ αἰδῖον ἀλλαξαμένον, τοῦ νῦν θεοφιλεστάτου Αἰτῆς καὶ Ρεντίνης ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῦ ἀδελφοῦ τῆς ἡμῶν Μετριότητος καὶ συλλειτουργοῦ κῆρ Χριστοδοῦλου, ἐκείνόν τε καὶ τὰ τῆς ὑποθέσεως διαδεξαμένον διεμνήθη ὁ Ἀρδαμέρεως καὶ ἦλθε μὲν ἅπαξ καὶ βραχεῖα ἀπελογήσατο, ἐπὶ πλέον δὲ παραγενέσθαι μὴ βουλευθέντος καὶ ταῦτα διαμνηυθέντος διαφόρως, καὶ διὰ τῶν ὑπηρετῶν καὶ δι' ἐτέρων ἐντιμοτάτων καὶ διὰ τινων τελευταῖον τῶν ἐξωκατακλήλων ἀρχόντων, δεῖν φήθημεν ἀκροάσασθαι τὰ τῆς ὑποθέσεως. καὶ παρήγαγεν ὁ Ρεντίνης δύο ἱερομονάχους πνευματικὸς καὶ γηραιούς, ὧν ὁ μὲν Δανιήλ, ὁ δὲ Θεόδουλος ἐκαλοῦντο, οὓς ἰδόντες καὶ εὐλαβείας καὶ χρηστῶν ἀντιποιουμένων τρόπων, ἄλλως τε καὶ φρονήσεως εἰς ἔχοντας καὶ μετὰ συνέσεως φθεγγομένους καὶ οὐ τῷ πολλῷ γῆρα, ὡς τινες εἶπον, διασσεσισμένους, ἀλλὰ σταθερῶς μάλιστα καὶ γενναίως καὶ λέγοντας καὶ διηγουμένους καὶ ὡς εἶχεν ἕκαστος καθαρῶς διαμνημονεύοντας, ἠρωτήσαμεν αὐτοὺς μετὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ κήρους εἰπεῖν ὅσον γινώσκουσι περὶ τῶν ἀμφιβαλλομένων. οἱ δὲ ὁμοφώνως, χρόνων μὲν ἐπέκεινα τῶν ἑκατῶν εἶναι διωμολόγησαν, μήτε δὲ πρὸ τῆς τῶν Σέρβων δυναστείας, μήτε μετὰ ταῦτα μέχρι τοῦ

παρόντος ἐκείνους ἀκοῦσαι εἶπον ἀμφιβολίαν τινὰ ἢ διαμάχην ἀνακίψασαν περὶ τῶν χωρίων τούτων, ἀλλὰ πάντοτε τὸν Ρεντίνης γινώσκων αὐτὰ κατέχοντα καὶ νεμομένον, ὄντος καὶ ἐπισκόπου Ἀρδαμέρεως καὶ πρὸ τῆς Σερβικῆς ἀρχῆς καὶ κατὰ ταύτην καὶ παρὰ μηδενὸς κωλυθέντος κατέχειν τὰ ἴδια. Ὡσαύτως δὲ καὶ Ρεντίνης ὄντος τότε καὶ νεμομένου καὶ ταῦτα τὰ χωρία μετὰ τῶν ἄλλων τῶν ἰδίων φανερώς τε καὶ ἀταράχως ἄτερος δὲ τῶν ἱερομονάχων προσέθηκεν, ὅτι καὶ χρόνους συχνοὺς ἐχρημάτισεν εἰς δίκαια τοῦ Ἀρδαμέριως ἐκείνου κυροῦ Θεοδοσίου, καὶ κατ' ἐπιταγὴν αὐτοῦ συνῆγεν ἀπὸ πάσης τῆς ἐνορίας εἰτι δίκαιον ἀνῆκεν ἐκείνῳ καὶ οὐδόλως ποτὲ παρέβαλεν ἐν τοῖς χωρίοις τουτουσίν· ἦδει γὰρ τὸν Ρεντίνης αὐτὰ διοικοῦντα. Ταῦτα τῶν ἱερομονάχων διασαφησάντων, ἀναμφιβόλως ἡμῖν παρέστη καὶ σαφέστατα γινῶναι τῷ Ρεντίνης διαφέρειν τὰ χωρία ταῦτα, οὕτως ἄνωθεν λαχόντα τῇ ἐνορίᾳ τούτου ἐκ τῆς παλαιᾶς διαιρέσεως· τὰ γὰρ προβεβλημένα τῷ Ἀρδαμέρεως, ἀφ' ὧν καὶ ἡμεῖς πρὸς τὴν συγκατάβασιν ἐκείνην ἐβλέψαμεν καὶ τὸ Γράμμα προέβη, ἐλέγχεται μὴ οὕτως ἔχειν κἀκεῖνα μὲν γάρ, ὅτι ἀπὸ τῆς Σερβικῆς ἀρχῆς γέγονεν ἡ δυναστεία καὶ ἀπὸ τότε παρηκολούθησεν ἡ νομὴ, καὶ ὅτι φηγάδος τοῦ ἀρχιερέως Ἀρδαμέρεως γενομένου, ἑτέρου τε μὴ ἐπιδεδημηκότος ἐκεῖ, ἤρπασεν ἅπαντα ὁ παρὰ τῶν Σέρβων τῇ τῆς Ρεντίνης ἐνθρονισθεὶς Ἐκκλησία, ὑπέσειε καὶ οἶον ὑπώρτυτε τὸ στερεὸν τῶν θεμελίων τῆς χρονίας νομῆς τοῦ Ρεντίνης, ὅποτε καὶ νῦν ἀναφαίνεται ἀπὸ τῶν μαρτύρων καὶ πρὸ τῆς δυναστείας, καὶ Ἀρχιερέως Ἀρδαμέρεως ὄντος προσεῖναι τὴν νομὴν αὐτῷ ὑπόνοια πᾶσα καὶ ἀμφιβολία περαιορεῖται καὶ ἡ νομὴ φανερώς συνίσταται διαφεύγουσα πᾶσαν ἐπήρειαν καὶ μηδαμῶς σαλευομένη ἢ ὑποσκάζουσα, μηδὲ παρὰ τινος ὄλως ἀφαιρουμένη, τὸ μὴ οὐκ εἶναι τε καὶ λέγεσθαι χρονία νομὴ ταύτης δὲ βεβαιουμένης καὶ τὸ Γράμμα, ὃ προήνεγκεν ὁ Ἀρδαμέρεως καὶ διελάμβανεν ἔχειν αὐτὸν κληρικὸν ἐν τῇ Σούδη, ἀργὸν γίνεται καὶ σαθρὸν, εἰ καὶ ἔδοξε τότε βοήθειαν αὐτῷ προξενοῦν· οὐχ ὅτι μόνον ἀσαφές, ἔτι δὲ καὶ τὴν νομὴν καταλύεται, ἀλλ' ὅτι καὶ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκείνον καὶ ἄλλοι ἱερεῖς εὐρίσκοντο ἐν τῇ Σούδη, ἐξ ὧν δῆλον καθίσταται μάλιστα, διὰ τὸ μὴ ὑποκεῖσθαι τὴν Σούδα τῷ Ἀρδαμέρεως προσγραφεῖναι τὸν κληρικόν.....ἀλλαχόθεν μετοικῆσαντα ἢ ἐξ ἐπιγαμβρίας ἢ ἄλλης τινος αἰτίας· εἰ γὰρ τούτῳ διέφερον ἡ Σούδα, ἢ πάντες ἂν ἐγράφοντο κληρικοί, ἐπειδὴ περ ἦσαν πλείους, ἢ οὐδὲ τοῦ ἐνὸς ἐμémνητο· ἡμεῖς δὲ καὶ ἄλλους τινὰς εἶναι τοὺς εἰδότας περὶ τούτου μαθόντες, ἐν τοῖς ἔξω μέρεσιν, ἀπεστείλαμεν ἐκεῖσε τὸν θεοφιλέστατον Πρωτονοτάριον τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας διάκονον κὺρ Μανουὴλ τὸν Μάζαριν, καὶ τὸν Ἀρχοντα τῶν Ἐκκλησιῶν διάκονον κὺρ Γεώργιον τὸν Συρόπουλον, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῦς υἱοὺς τῆς ἡμῶν Μετρούπολιτος, οἱ καὶ ἐξετάσαντες καὶ μετὰ πληροφορίας ἐρωτήσαντες τὰ αὐτὰ καὶ ἤκουσαν καὶ ἔμαθον καὶ παρ' ἐκείνων, ὅποια καὶ παρὰ τῶν ἱερομονάχων, καὶ προσέγραψαν κἀκεῖνοις τὴν μαρτυρίαν. Ὅθεν καὶ ἰκανῶς συνδιασκεψαμένη ἡ Μετρούπολις ἡμῶν τοῖς ἐνδημοῦσιν ἐνταῦθα θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις τῷ Κίτρον καὶ πρῶ-

τοθρόνῳ, καὶ τῷ Καμπανίας καὶ Καστροῖον καὶ τῇ λοιπῇ κατ' αὐτὴν ἱερᾷ συνόδῳ, διαγινώσκει καὶ ἐν ἀγίῳ παρακελεύεται Πνεύματι, ἀργὸν μὲν καὶ ἄκρουν εἶναι τὸ προγεγονὸς Γράμμα τῷ Ἀρδαμέρεως, καὶ ὡς μηδὲ γεγονὸς τὴν ἀρχήν, ὡς μὴ κατὰ νόμιμον δύναμιν, ἀλλ' ἢ, καθὼς εἴρηται, ἀπὸ στοχασμῶν τινων καὶ συγκαταβάσεως προβεβηκός, ὅπερ δὲ ὕστερον ἐγγεγόνει, κατάλυσιν μὲν ἐκείνου, δικαίωμα δὲ τῷ Ρεντίνης τὸ στέργον ἔχειν καὶ βέβαιον καὶ κατὰ πάντα ἐρρωμένον καὶ ἀκατάλυτον, καὶ διαμένειν τὸν Ρεντίνης ἀνενόχλητον ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ταύτῃ κατέχοντα καὶ νεμόμενον τὰ χωρία ταῦτα, καθὼς καὶ ἄνωθεν, τοῦ Βορένου δηλαδὴ μετὰ τῶν συμπαρακειμένων αὐτῷ καὶ τὴν Σούδαν, ἐπειδὴ νομίμως αὐτὰ καὶ δικαίως ἀνεφάνη κεκτημένος, μηδενὸς ὀφείλοντος διασεῖσαι αὐτὸν ἢ κωλύσαι ἢ ὅλως ποσῶς ἐπηρεάσαι ἐπὶ τῇ κατοχῇ καὶ νομῇ τῶν δηλωθέντων χωρίων. εἰμὴ βούλοιοτο ὁ τοῦτο ἐπιχειρήσας τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀγανάκτησιν ἐπισπάσασθαι· καὶ βάρος γὰρ ἐπιτιμίου ἐκφρονοῦμεν κατὰ τοῦ πρὸς ἀθέτησιν καὶ κατάλυσιν τῶν νῦν τούτων γενομένων προαχθῆναι τολμήσοντος. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ τὸ παρὸν Σιγίλλιδες Γράμμα τῆς ἡμῶν Μετριότητος γεγονὸς ἐπιδέδοται τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ Λιτῆς καὶ Ρεντίνης, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶ ἀδελφῷ αὐτῆς καὶ συλλειτουργῷ κὺρ Χριστοδοῦλω καὶ τῇ κατ' αὐτὸν ἀγιωτάτῃ ἐπισκοπῇ εἰς βεβαίωσιν καὶ ἀσφάλειαν.

Μηνὶ Μαΐῳ, Ἰνδικτιῶνος ἐννάτης τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἐννακισιοστοῦ εἰκοστοῦ τετάρτου ἔτους (1416).

† Γαβριὴλ ἐλέῳ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης ὑπέρτιμος καὶ ἑξαρχος πάσης Θεσσαλίας²⁹.

Εἰς τὸν κώδικα 1339 (15^{ος} αἰὼν) τῶν Παρισίων (φ. 233)³⁰ μνημονεύονται 12 Ἐπισκοπαὶ ὑπὸ τὸν Θεσσαλονίκης: ὁ τοῦ Κίτρον ἦτοι Πύδνης, ὁ Βερροίας, ὁ Κουδροβιτείας, ὁ Κασσανδρείας ἦτοι Ποτιδαίας, ὁ Καμπανίας ἦτοι Καστροῖον, ὁ Πέτρας, ὁ Ἐρκοῦλων ἢ Ἀρδαμέρεως, ὁ Ἰερισσοῦ ἦτοι Ἀγίου Ὁρους, ὁ Λιτῆς, ὁ Βαρδαριωτῶν ἦτοι Τούρκων, ὁ Λυκοστομίου ἦτοι Θεσσαλικῶν Τεμπῶν, Πλαταμῶνος³¹.

Εἰς ἕτερον κώδικα τοῦ ἰδίου αἰῶνος (Bibl. Reg. Berolinensis codex Philip. 1477)³² ἐκ τῶν ὡς ἄνω 12 Ἐπισκοπῶν ἐλλείπει μόνον ἡ Ἐπισκοπὴ Πλα-

29. Τοῦ πρ. Α. Σωφρονίου, «Γράμμα τοῦ Θεσσαλονίκης Γαβριὴλ ἐπιδικάζον δύο χωρία τῆς ἐπισκοπῆς Ἀρδαμερίου τῷ ἐπισκόπῳ Λιτῆς καὶ Ρεντίνης», *Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς*, τόμ. 1 (1917), σ.41-45. Ὁρα καὶ Denise Papachryssanthou, «Hiérissos, métropole éphémère au XIVe siècle», *Traavaux et Mémoires*, τόμ. 4 (1970), σ.404 ὑποσ.71.

30. Ο. Tafrali, *Thessalonique*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. XXVIII.

31. Ο. Tafrali, *Thessalonique*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. XVIII-XIX. Πρβλ. καὶ Ἀλεξάνδρου Α. Λέτσα, *Ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης*, τόμος II, Θεσσαλονίκη 1963, σ.58.

32. Heinrich Gelzer, «Ungedruckte und wenig bekannte Bistümerverzeichnisse der orientalischen Kirche», *Byzantinische Zeitschrift*, τόμ. 1 (1892), σ.253· Ο. Tafrali, *Thessalonique*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. XXVIII.

ταμῶνος: τὸ Κίτρος, ἡ Βέρροια, ἡ Δραγουβιτία, τὰ Σέρβια, ἡ Κασανδρεία, ἡ Καμπάνεια, ἡ Πέτρα, ἡ Ἐρκούλων ἦτοι Ἀρδαμέρεως, ἡ Ἐρισσὸς ἦτοι τὸ Ἅγιον ὄρος, ἡ Λιτῆ, ἡ τῶν Βαρδαριωτῶν ἦτοι Τούρκων³³.

Μία τρίτη «τάξις», ἐκ τῆς ἐποχῆς τῆς τουρκοκρατίας³⁴, συνταχθεῖσα κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ 15ου αἰῶνος³⁵ ἢ μᾶλλον κατὰ τὰ τέλη αὐτοῦ³⁶, μνημονεύει μόνον 10 Ἐπισκοπὰς: τοῦ Κίτρος, ὁ Κίτρος ὡς πρωτόθρονος ἔχει ἐξουσίαν τοῦ φορεῖν πολυσταύριον καὶ βαστάζει καὶ εἰς τὸν μάνδρον ποταμούς, τοῦ Κασανδρείας, τοῦ Σερβίων, τοῦ Καμπανίας ἦτοι Κάστρου, τοῦ Πέτρας, τοῦ Ἐρκουλίαν ἦτοι Ἀρδαμέρεως, τοῦ Ἰερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὄρους, τοῦ Ἁιτῆς καὶ Ρεντίνης, τοῦ Πολεανίνης καὶ Βαρδαριωτῶν, τοῦ Πλαταμῶνος καὶ Λυκοστομίου³⁷.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 15ου αἰῶνος Ἐπίσκοπος Ἀητῆς καὶ Ρεντίνης ἦτο ὁ Ἀκάκιος, «ἀνὴρ εὐλαβῆς καὶ ἐνάρετος». Οὗτος ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1482 καὶ 1486 ὑπὸ τοῦ τότε Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Νήφωνος, τοῦ μετὰ ταῦτα Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως. «Τοῦτον δὲ τὸν Ἐπίσκοπον Ἀκάκιον ἐχειροτόνησεν Ἀρχιερέα ὁ ἀγιώτατος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως θεῖος Νήφων, Θεσσαλονίκης Μητροπολίτης ἔτι ὢν· ὅθεν ἐκ τούτου ἦν φίλος γνήσιος τοῦ ἀγίου Νήφωνος ὁ θεῖος Ἀκάκιος». Πλησίον τοῦ Ἀκακίου συγκατάφησεν ὁ ἐκ Ζίχνης τῆς Μακεδονίας καταγόμενος Ὅσιος Θεόφιλος ὁ μυροβλύτης († 8 Ἰουλίου 1558), διότι εὗρε τὸν Ἀκάκιον εὐλαβῆ καὶ ἐνάρετον³⁸. Ὁ Ἀκάκιος οὗτος ὑπογράφει συνοδικὸν ἐγγραφοῦν τῆς 16ης Ἰουνίου 1499³⁹.

Ὁ Πατριάρχης Νήφων, πληροφορηθεὶς περὶ τῶν θαυμάτων, τὰ ὅποια ἐτέλεσεν ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Ἰωακείμ ἀνώπιον τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου καὶ κατήσχυε κακόγνωμον Ἐβραῖον διαστρέφοντα τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ, ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τὸν Ἀκάκιον, τὸν Θεόφιλον καὶ τινὰς ἄλλους διὰ νὰ βεβαιωθοῦν περὶ τῶν θαυμάτων αὐτῶν. Οὗτοι, ἀφοῦ ἔλαβον ἀπὸ τὸν Πατριάρχην Ἰωακείμ βεβαιωτικὰ τῶν θαυμάτων γράμματα, μετέβησαν εἰς τὸ Ὄρος Σινᾶ, εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ εἰς τὴν Δαμασκόν, ἔπου συνήνησαν τὸν Πατριάρχην Ἀντιοχείας. Εἶτα ἐπέστρεψαν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ συνεπλήρωσαν τὰ προσκυνήματα. Ὁ Ἀκάκιος ἀσθενήσας

33. Heinrich Gelzer, *Ungedruckte und wenig bekannte*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.257· Ο. Tafrafi, *Thessalonique*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. XXVIII-XXIX.

34. Heinrich Gelzer, *Ungedruckte und ungenügend*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.613.

35. Γ. Ι. Κονιδάρη, «Τακτικά», ἐνθ' ἄνωτ., σ.756.

36. V. Laurent, *Le corpus des sceaux*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.341,343· πρβλ. καὶ σ.324.

37. Heinrich Gelzer, *Ungedruckte und ungenügend*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.633.

38. Βίκτωρος Ματθαίου, «Ὁ Μέγας Συναξαριστὴς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, τόμος Ζ'. Μὴν Ἰούλιος, Κερατὰ Ἀττικῆς 1950, σ.130. Πρβλ. Δίνου Πολίτη, «Ἀγιορεῖτες βιβλιογράφοι τοῦ 16ου αἰῶνα», Ἑλληνικά, τόμ. 15 (1957), σ.374-375.

39. Ε. Σταματιάδου, Ἑκκλησιαστικὰ Σύλλεκτα, Σύρος 1891, σ. 43· Nicolas Oikonomides, *Actes de Dionisiou édition diplomatique. Texte*, Paris 1968, σ.200.

ἐκεῖ ἀπέθανεν. Ὅμως ὁ Θεόφιλος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν Πατριάρχου ὄντος τοῦ Παχωμίου (1503-1504) ⁴⁰. Ἐκ τούτων συμπεραίνεται ὅτι ἡ ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος Λιτῆς καὶ Ρεντίνης Ἀκάκιος, ὁ ὁποῖος ὑπογράφει μετ' ἄλλων πράξιν τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Μαξίμου, τὸ 1503/4, διὰ τῆς ὁποίας καθωρίσθησαν τὰ ὄρια μετοχιῶν τῶν Μονῶν Διονυσίου καὶ Ζωγράφου ⁴¹, εἶναι ἕτερον πρόσωπον, διάδοχος τοῦ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἀποθανόντος Ἀκακίου.

Κατὰ τὸν Μάιον τοῦ 1541 Ἐπίσκοπος Λητῆς καὶ Ρεντίνης ἦτο ὁ Γεννάδιος, ὁ ὁποῖος ὑπογράφει, μετ' ἑτέρων 68 Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκόπων, συνοδικὸν ἐγγράφον, διὰ τοῦ ὁποῦ ἐπικυροῦται τὸ ὑπὸ χρονολογίαν 1541 ἐγγράφον τῆς Ἱερᾶς Συνάξεως τοῦ Ἁγίου Ὁρους πρὸ τὸν Πατριάρχην Ἱερεμίαν Α' περὶ τῆς Μονῆς τοῦ Σταυρονικήτα ⁴².

Ὀλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα Ἐπίσκοπος Λητῆς καὶ Ρεντίνης ἦτο ὁ πολύς Ἰωάσαφ Ἀργυρόπουλος, γόνος τοῦ ὀνομαστοῦ τῆς Θεσσαλονίκης οἴκου τῶν Ἀργυροπούλων, τινὲς τῶν ὁποίων ἦλθον εἰς τὴν πόλιν εὐθὺς ἐκ τοῦ Φαναρίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τινὲς δὲ ἐξ Ἰταλίας, εἰς τὴν ὁποίαν μετηνάστευσαν μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πρωτεύουσας τοῦ Βυζαντίου. Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 24 χειρόγραφον τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Μονῆς τῆς Ὀλυμπιώτισσης (φ. 249^v) ὁ Ἰωάσαφ ὑπογράφει, τὴν 16ην Δεκεμβρίου 1547, ὡς ἡ ὁ ταπεινὸς ἐπίσκοπος λιτῆς καὶ ρεντίνης καὶ ἑξαρχος πατριαρχικὸς πάσης δύσεως Ἰωάσαφ ὁ Ἀργυρόπουλος ⁴³. Μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς πατριαρχείας τοῦ Διονυσίου Β' (17 Ἀπριλίου 1546-Αὐγούστος 1555), ὁ Ἰωάσαφ ἐγένετο Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, περὶ τὸ 1550, διαδεχθεὶς τὸν καθαιρεθέντα ὑπὸ τῆς πατριαρχικῆς συνόδου Μητροφάνην. Θεσσαλονικεῖς, ὅμως, παλαιοὶ ἐχθροὶ τοῦ Ἰωάσαφ, ἐπέτυχον, διὰ τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν, τὴν σύγκλησιν συνόδου εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν καὶ τὴν δι' αὐτῆς δικαίωσιν τοῦ Μητροφάνους καὶ καταδικὴν τοῦ Ἰωάσαφ. Διὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἀφίχθη τότε εἰς

40. Βίκτωρος Ματθαίου, Ὁ Μέγας Συναξαριστής, ἐνθ' ἄνωτ., σ.130-132· Κωνσταντίνου Χρ. Δουκάκη, Ὁ Μέγας Συναξαριστής. Ἐκδόσεις δευτέρα. Μὴν Ἰούλιος. Τόμος ἐνδέκατος, Ἀθῆναι 1965, σ.324-325.

41. Nicolas Oikonomides, Actes de Dionysiou, ἐνθ' ἄνωτ., σ.202.

42. Γαβριὴλ Σταυρονικήτιανοῦ, «Σιγίλλιον τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Α' δι' οὗ ἐπικυροῖ καὶ ἐπιβεβαίωσι τὰ μετὰ τῆς Μονῆς Φιλοθέου καὶ τοῦ ἐξάρχου Γρηγορίου συμπεφωνημένα περὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἐκχωρήσεως τοῦ καθίσματος τοῦ Σταυρονικήτου», Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, τόμ. 4 (1920), σ.226.

43. Εὐάγγ. Α. Σκουβαράς, Ὀλυμπιώτισσα. Περιγραφή καὶ ἱστορία τῆς Μονῆς-Κατάλογος τῶν χειρογράφων-Χρονικὰ σημεῖωματα-Ἀκολουθία Παναγίας τῆς Ὀλυμπιώτισσης-Ἐγγράφα ἐκ τοῦ Ἀρχείου τῆς Μονῆς (1336-1900), Ἀθῆναι 1967, σ.234. Πρβλ. καὶ σ.82 πανομοιότυπον τῆς ὡς ἄνω υπογραφῆς. Ὁ Σκουβαράς, σ.81, ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἰωάσαφ, Ἐπίσκοπος ὧν Λητῆς καὶ Ρεντίνης, ἐπεσκέφθη τὴν Ὀλυμπιώτισσαν τὸ 1573· τοῦτο ὅμως δὲν εὐσταθεῖ, Ἀποστόλου Ἀθ. Γλαβίνα, «Μητροπολιταὶ τινες Θεσσαλονίκης κατὰ τὸν ἸΣΤ' αἰῶνα», Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὴς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, τόμ. 19 (1975), σ.298 ὑποσ.2.

τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ὁ Πατριάρχης Διονύσιος, δὲν ἠδυνήθη ὁμοίως νὰ ἀποτρέψῃ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Ἰωάσαφ, γενομένην παρὰ τὴν θέλησίν του. Ὅτε ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ μὴ ὑπομένων τὴν ἀπόφασιν τῶν συνεληθόντων εἰς τὴν σύνοδον τῆς Θεσσαλονίκης Ἀρχιερέων προσεκάλεσε, διὰ γράμματός του, πολλοὺς Ἀρχιερεῖς καὶ διὰ νέας συνόδου, εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν παρόντες ὁ Ἰωάσαφ Ἀργυρόπουλος καὶ ὁ Μητροφάνης μετὰ τινων Θεσσαλονικέων, ἐθεώρησεν ὡς ἀνίσχυρον τὴν ἀπόφασιν τῆς συνόδου τῆς Θεσσαλονίκης, ἐδικαίωσε τὸν Ἰωάσαφ καὶ ἐπεκύρωσε τὴν καθαιρέσιν τοῦ Μητροφάνους⁴⁴. Ὁ Ἰωάσαφ παρέμεινεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Θεσσαλονίκης μέχρι τοῦ ἔτους 1560 τὸ ἀργότερον, ὅτε τὸν διεδέχθη ὁ ἀπὸ Παροναξίας Θεωνᾶς⁴⁵. Εἰς τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Ἰωάσαφ συνέβαλε σημαντικῶς ὁ Θεωνᾶς καὶ ἐπετεύχθη διότι τὸν ἐσυκοφάντησαν οἱ πολέμιοί του εἰς τὴν τουρκικὴν Πύλην. Ὁ Πατριάρχης Ἰωάσαφ Β' ὁ Μεγαλοπρεπῆς (μετὰ τὸν Αὐγουστον τοῦ 1555 μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1565), διαπιστώσας ὅτι ὁ Θεσσαλονικὴς Ἰωάσαφ ἦτο ἀθῶος καὶ ἀνεύθυνος, ἐνδιεφέρθη νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς τὸν θρόνον του χωρὶς νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ ποθομένου, ἐφ' ὅσον οἱ Τούρκοι δὲν ἠνύθουν τὴν ἀποκατάστασίν του. Τότε ὁ Πατριάρχης Ἰωάσαφ ἔδωκεν εἰς τὸν Ἰωάσαφ Ἀργυρόπουλον ἐξαρχικῶς κατ' ἀρχὴν τὴν Μητρόπολιν Περιθεωρίου, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν Μητρόπολιν Μελενίκου. Τὸ 1565 ὁ Πατριάρχης Μητροφάνης Γ' (κατὰ ἢ μετὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1565 μέχρι 4ης Μαΐου 1572) ἀποκατέστησε τὸν Ἰωάσαφ εἰς τὴν Μητρόπολιν Θεσσαλονίκης καὶ τότε μόνον διηυθετήθησαν αἱ διαφοραὶ τοῦ Ἰωάσαφ μετὰ τὸν Ἐπίσκοπον Λητῆς καὶ Ρεντίνης Δαμασκηνὸν τὸν Στουδίτην, μετὰ τὸν ὁποῖον δὲν εἶχεν ἀγαθὰς σχέσεις. Ὁ Ἰωάσαφ καὶ πάλιν δὲν ἠδυνήθη νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν χωρὶς νὰ παύσῃ νὰ εἶναι ὁ Μητροπολίτης τῆς πόλεως. Τότε ὁ Πατριάρχης Μητροφάνης Γ' ἔδωκεν ἐκ νέου εἰς τὸν Ἰωάσαφ ἐξαρχικῶς, τὸ 1566, τὰς δύο Μητροπόλεις Περιθεωρίου καὶ Μελενίκου. Μετὰ τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου (7 Ὀκτωβρίου 1571) ὁ Ἰωάσαφ διεβλήθη καὶ πάλιν πρὸς τοὺς Τούρκους, ἠναγκάσθη νὰ

44. Αἱ πληροφορίες αὗται περιέχονται εἰς μίαν παραλλαγὴν τῆς Χρονογραφίας τοῦ Ψευδο-Δωροθέου Μονεμβασίας, γραφεῖσαν τὸ 1572, τῆς ὁποίας ἀπόσπασμα, ἐκ τοῦ κώδικος 215 τοῦ Ann Arbor (Michigan U.S.A.), ἐδημοσίευσεν ἡ Ἐλισάβετ Α. Ζαχαριάδου, «Ἡ πατριαρχία τοῦ Διονυσίου Β' σὲ μιὰ παραλλαγὴ τοῦ Ψευδο-Δωροθέου», *Θησαυρίσματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν*, τόμ. 1 (1962), σ.152-154. Ὅρα καὶ τὰς εἰς τὴν σ.160 παρατηρήσεις τῆς Ζαχαριάδου. Κατὰ τὸν Δημήτριον Ζ. Σοφιανόν, «Ὁ νεομάρτυς Μιχαὴλ ὁ ἐξ Ἀγράφων (+1544, Θεσσαλονικὴ) καὶ ὁ συντάκτης τοῦ βίου του», *Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher*, τόμ. 21 (1971-1972), Athen 1973, σ. 246 καὶ 247, ὁ Μητροφάνης καθηρέθη ὀριστικῶς μετὰ τὸν Αὐγουστον τοῦ 1550, κατὰ τὰ ἔτη 1550-1555, ἐνῶ κατὰ τὸν Τάσον Ἀθ. Γριτσόπουλον, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία καὶ χριστιανικὰ μνημεῖα Κορινθίας, τόμος πρῶτος, Ἱστορία*, Ἀθήναι 1973, σ.222, ἡ καθαιρέσασα τελικῶς τὸν Μητροφάνην σύνοδος συνήλθε περὶ τὸ 1551.

45. Ἀποστόλου Ἀθ. Γλαβίνα, «Θεωνᾶς Β' ὁ ἀπὸ Παροναξίας Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης», *Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς*, τόμ. 56 (1973), σ.245.

καταφύγη εἰς τὴν Ἀγχιάλον καὶ διέφυγε τὸν στραγγαλισμὸν διὰ τῆς καταβολῆς 2000 δουκᾶτων εἰς τὸν Μεχμέτ πασᾶν. Ὁ Ἰωάσαφ παρέμεινε εἰς τὸν θρόνον τῆς Θεσσαλονίκης πιθανῶς μέχρι τοῦ 1578⁴⁶.

Ἐπίσκοπος Λητῆς καὶ Ρεντίνης ἐχρημάτισεν ἐπίσης ὁ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16^{ου} αἰῶνος εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν γεννηθεὶς Δαμασκηνὸς ὁ Στουδίτης. Οὗτος μαθητεύσας κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν ἐν Θεσσαλονικῇ ἑλληνικὴν σχολὴν μετέβη ἀργότερον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου εἶχεν ὡς δασκάλον τὸν ἐπιφανῆ Θωμᾶν Θεοφάνην Ἐλεαβοῦλλον Νοταρᾶν⁴⁷. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐκάρη μοναχός, λαβὼν τὸ ὄνομα Δαμασκηνός καὶ τὸ προσωνύμιον Στουδίτης, ἀργότερον ἐχειροθετήθη ὑποδιάκονος καὶ ἐκήρυττεν εἰς τοὺς ναοὺς. Καρπὸς τῆς κηρυγματικῆς του δραστηριότητος καὶ τῶν πατερικῶν μελετῶν του εἶναι τὸ ἔργον του «Θησαυρός»⁴⁸. Τὸ 1558 ἦτο Ἱερομόναχος μετ' ὀλίγον ὁμοῦς ἐγένετο Ἐπίσκοπος Λητῆς καὶ Ρεντίνης, παραμείνας εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν ταύτην μέχρι τοῦ 1574. Ὁ Δαμασκηνὸς μετέσχε τῆς συνόδου, τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1565, ἣ ὅποια καθήρεσε τὸν Πατριάρχην Ἰωάσαφ⁴⁹, διετέλεσε πρόεδρος Πολιανῆς⁵⁰ καὶ πρόεδρος Δομνίκου καὶ Ἐλασσῶνος⁵¹. Ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Μητροφά-

46. Πλείονα περὶ Ἰωάσαφ, Ἀποστόλου Ἀθ. Γλαβίνα, *Μητροπολίται τινες Θεσσαλονίκης*, ἐνθ' ἀνωτ., σ.298-299 καὶ 304-321.

47. Βιβλίον Ἱστορικὸν περιέχον ἐν συνόψει διαφορὰς καὶ ἐξόχους ἱστορίας. Ἀρχόμενον ἀπὸ Κτίσεως Κόσμου μέχρι τῆς ἀλώσεως Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τῶν ἀκολούθων Ἱστοριῶν, καὶ εἰς κοινὴν γλῶσσαν μεταφρασθὲν παρὰ τοῦ πανιερωτάτου Μητροπολίτου Μομφερασίας Κυρίου Δωροθέου. Νῦν δὲ μετατυπωθὲν καὶ ἐπιμελῶς διορθωθὲν, ἐν Βενετία 1818, σ.442.

48. Τελευταία ἔκδοσις: Θησαυρός Δαμασκηνοῦ τοῦ ὑποδιακόνου τοῦ Στουδίτου τοῦ Θεσσαλονικέως. Μετὰ τῆς προσθήκης ἐν τῷ τέλει τῆς παρανέσεως πρὸς μοναχὸς καὶ ἐτέρων ἐπτὰ λόγων καὶ τῆς ἐξηγήσεως τοῦ πάτερ ἡμῶν. Ἐκδόσις ἐπιμελημένη καὶ διακεκοσμημένη δι' ἀγιογραφῶν τοῦ ἀγιορειτικοῦ οἴκου Παχωμαίων. Εἰσαγωγή-βιογραφία συγγραφέως ὑπὸ Εὐαγγέλου Χρ. Δεληδήμου. Ἐκδόσεις Β. Ρηγοπούλου, Θεσσαλονικῇ 1971.

49. Martinus Crusius, *Turcograeciae libri octo*, Basileae 1584, σ.174. Πρβλ. καὶ Michaelis Le Quien, *Oriens christianus, in quatuor patriarchatus digestus, tomus secundus*, Parisiis 1740, στ.97-98.

50. Α. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ βιβλιοθήκη ἦτοι κατάλογος τῶν ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τοῦ ἀγιωτάτου ἀποστολικοῦ τε καὶ καθολικοῦ ὀρθοδόξου πατριαρχικοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ πάσης Παλαιστίνης ἀποκειμένων ἑλληνικῶν κωδίκων, τόμος δεῦτερος, Πετροῦπολις 1894 (Bruxelles 1963), σ.544. Κ.Ι.Δ. «Ἐπίσκοποι καὶ Μητροπολίται», *Νέος Ἑλληνομῆμων*, τόμ. 15 (1921), σ.329.

51. Τὴν 30ῆν Ἀπριλίου 1573 ὁ Ἐπίσκοπος Λητῆς καὶ Ρεντίνης Δαμασκηνὸς εὗρισκετο εἰς τὴν Ὀλυμπιώτισσαν ὡς ἐπισκέπτης τῆς Μονῆς. Ὁ ἴδιος εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 24 χειρόγραφον σημειώνεται ὡς πρόεδρος Δημονίκου καὶ Ἐλασσῶνος, Εὐαγγ. Α. Σκουβαρᾶ, Ὀλυμπιώτισσα, ἐνθ' ἀνωτ., σ.81,232. Δημητρίου Ζ.Σοφianoῦ, Ἅγιος Νικόλαος ὁ ἐν Βουναῖνῃ. Ἀνεκδότα ἀγιολογικὰ κείμενα. Ἱστορικαὶ εἰδήσεις περὶ τῆς μεσαιωνικῆς Θεσσαλίας (1^ῆ αἰών), ἐν Ἀθήναις 1972, σ.125 ὑποσ.6. Πρβλ. Martinus Crusius, *Turcograeciae*, ἐνθ' ἀνωτ., σ.327.

νους Γ' ἀπεστάλη ὡς ἔξαρχος εἰς τὴν Μικρὰν Ρωσίαν καὶ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου Β' τοῦ Τρανοῦ (1572-1579), τοῦ ὁποῦο ὑπῆρξε διδάσκαλος⁵², ὠρίσθη τοποτηρητὴς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως, καθ' ὃν χρόνον οὗτος μετέβη εἰς περιοδείαν ἀνά τὴν Πελοπόννησον (Ὀκτώβριος 1573-Ἰούλιος 1574). Τὸ 1574 ὁ Ἰωάσαφ προεβιβάσθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Ναυπάκτου καὶ Ἄρτης, ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ «αἰτωλίας ἐξάρχου» καὶ ἐπέιχε τὸν τίτλον τοῦ «ἀγγύρας»⁵³.

Μορφωμένος, ἀριστος γνώστης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς κοινῆς διαλέκτου, ἱκανὸς συγγραφεὺς ἐκκλησιαστικῶν ἔργων καὶ πραγματειῶν ποικίλου περιεχομένου, κατατάσσεται ὑπὸ τοῦ Γερλαχίου μεταξὺ τῶν πλέον ἀξιολόγων πνευματικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἐποχὴν του⁵⁴. Ὁ Δαμασκηνὸς ἀπέθανε τὸ 1577⁵⁵.

52. Βιβλίον Ἱστορικόν, ἐνθ' ἄνωτ., σ.444.

53. Martinus Crusius, *Turcograeciae*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.204.

54. Stephan Gerlachs dess Aeltern, *Tage-Buch*, Franckfurth am Mayn 1674, σ.119.

55. Πλείονα περὶ τοῦ Δαμασκηνοῦ ὄρα Χριστοφόρου Φιλιτᾶ, *Περὶ Ἰωαννικίου Καρτάνου, Δαμασκηνοῦ τοῦ Στουδίτου καὶ Παχωμίου Ρουζάνου: Ἐπιστολιμαία διάλεξις*, ἐν Κερκύρα, 1847, σ.17-27· Ἀνδρέου Παπαδοπούλου Βρετοῦ, *Νεοελληνικὴ φιλολογία, μέρος Α'*, ἐν Ἀθήναις 1854, σ.4,193· Κωνσταντίνου Ν. Σάθα, *Νεοελληνικὴ Φιλολογία*, ἐν Ἀθήναις 1868, σ.150,152-153· τοῦ αὐτοῦ, *Νεοελληνικῆς φιλολογίας παράρτημα. Ἱστορία τοῦ ζητήματος τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης*, ἐν Ἀθήναις 1870, σ.24-26· τοῦ αὐτοῦ, *Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη, τόμος Γ'*, ἐν Βενετία 1872, σ.ια'-ιβ'· Μαν. Ι. Γεδεών, «Δαμασκηνὸς ὁ Στουδίτης», *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια*, τόμ. 3(1882-1883), σ.85-91,649-651· Α.Παπαδοπούλου Κεραμέως, «Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας. Μέρος πρῶτον περιλαμβάνον ἐπιστολάς λογίων ἀνδρῶν τῆς ἸΣΤ' καὶ ΙΖ' ἑκατονταετηρίδος», *Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος*, τόμ. ΙΖ(1882-1883), σ.52-53, 62-66· Ἰωάννου Σακκελιάνου καὶ Ἀλκιβιάδου Ι. Σακκελιάνου, *Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς ἐθνικῆς βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος*, ἐν Ἀθήναις 1892, σ.180,199· Ph. Meyer, *Die theologische Litteratur der griechischen Kirche im sechzehnten Jahrhundert*, Leipzig 1899, σ.128-132,162· Α.Παπαδοπούλου-Κεραμέως, «Δύο Κώδικες τῆς βιβλιοθήκης Νικολάου Καρατζᾶ», *Ἐπετηρὶς Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ*, τόμ. 8(1904), σ.25-31· L. Petit, «Damascène le Studite», ἐν A. Vacant-E.Mangenot-E.Amann, *Dictionnaire de Théologie Catholique*, τόμ. IV/1, Paris 1924, σ.27-28· Ἀρχιμ. Χρυσοστόμου Α. Παπαδοπούλου, «Περὶ τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησιαστικῆς χρονογραφίας τοῦ ἱστ' αἰῶνος», *Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος*, τόμ. 9(1912), σ.413-414· Στυρ. Π.Λάμπρου, «Περιπέτεια Κερκυραίου αἰχμαλώτου ἐν ἔτει 1537», *Νέος Ἑλληνομνήμων*, τόμ. 13(1916), σ.222-225· Ἀρχ. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, *Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς*, τόμ. 1(1917), σ.720· Δημ. Καλλιμάχου, «Πατριακῆς βιβλιοθήκης συμπλήρωμα», *Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος*, τόμ. 16(1917), σ.157· Χρυσοστόμου Η. Τσίτερ, *Λόγιοι Ἕλληνες μετὰ τὴν ἄλωσιν. Δαμασκηνὸς Στουδίτης, Γαβριὴλ Σεβήρος, Νικόλαος Κριτίας*, ἐν Ἀθήναις 1935, σ.7-23· Νίκου Α.Βέη, «Κατάλογος τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου Β'», *Ἐπετηρὶς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, τόμ. 7(1957), σ.15· Μ.Ι.Μανούσακα, «Προσθήκαι καὶ συμπληρώσεις εἰς τὴν ἑλληνικὴν βιβλιογραφίαν τοῦ E. Legrand (συμβολὴ πρώτη)», *Ἐπετηρὶς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου*

Ἀπὸ τὰ «τακτικὰ» τοῦ 16^{ου} αἰῶνος θὰ ἀναφέρωμεν δύο, τὰ ὁποῖα ἀναγράφονται εἰς τοὺς κώδικας 1259 (φ. 348) καὶ 1375 (φ. 400) τῶν Παρισίων. Εἰς τὸ πρῶτον «τακτικόν», ὅπως καὶ εἰς τὸ δεύτερον, περιλαμβάνονται 12 Ἐπισκοπαὶ ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν Θεσσαλονίκης: ὁ τοῦ Κίτρονς ἦτι Πύδνης, ὁ Βερροίας, ὁ Κουδροβιτείας, ὁ Σερβίων, ὁ Κασανδρείας ἦτι καὶ Ποτιδαίας, ὁ Καμπανίας ἦτι Καστρίον, ὁ Πέτρας, ὁ Ἐρκοῦλων ἦτι Ἀρδαμέρεως, ὁ Ἱερισσοῦ, ἦτι Ἁγίου Ὄρου, ὁ Λιτῆς, ὁ Βαρδαριωτῶν ἦτι Τούρκων, ὁ Λυκοστομίον ἦτι Θετταλικῶν Τεμπῶν, Πλαταμῶνος⁵⁶. Εἰς τὸ δεύτερον «τακτικόν», τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν Ταφραλί ἀνήκει εἰς τὸ ἔτος 1549⁵⁷, ἐνῶ κατὰ τὸν Darrouzès ἀντεγράφη τὸ 1540 ὑπὸ τοῦ Κυρίλλου Ναυπακτίας⁵⁸, ἀναφέρονται αἱ αὐταὶ ὡς ἄνω Ἐπισκοπαί, μὲ τὴν αὐτὴν σειρὰν ἀλλὰ μὲ ὀλίγας παραλλαγὰς εἰς τὴν ὀρθογραφίαν: ὁ τοῦ Κίτρον ἦτι Πύδνης, ὁ Βερροίας, ὁ Δραγοβιτείας, ὁ Σερβίων, ὁ Κασανδρείας τε καὶ Ποτιδαίας, ὁ Καμπανίας ἦτι Καστρίον, ὁ Πέτρον, ὁ Ἐρκοῦλον ἦτι Ἀρδαμέρεως, ὁ Ἱερισσοῦ ἦτι ἁγίου Ὄρου, ὁ Λιτῆς, ὁ Βαρδαριωτῶν ἦτι Τούρκων, ὁ Λυκοστομίον ἦτι Θετταλικῶν τεμπῶν Πλαταμῶνος⁵⁹. Εἰς ἕτερον κώδικα τῶν Παρισίων (Suppl. 67, φ.185'), ὁ ὁποῖος περιέχει τὸν Νομοκάνονα τοῦ Μαλαξοῦ, ἀναφέρονται 10 Ἐπισκοπαί: τοῦ Κίτρονς, Δουρναβιτιῶν, Σεραίου (Σερβίου), Κασανδρείας, Καμπανίας ἦτι Καστρίον, Πέτρας, Ἐρκοῦλων ἢ Ἀρδαμέρεως, Πλαταμῶνος, Λιτῆς καὶ Ῥεντίνης, Βαρδαριωτῶν ἦτι Τούρκων⁶⁰.

Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, τόμ. 7 (1957), σ.66,68-69· Börje knös, *L'histoire de la litterature néo-grecque. La période jusqu'en 1821*, Upsala 1962, σ.397-398· Τάκη Φ. Χριστοπούλου, «Δαμασκηνός. Ὁ Στουδίτης», *Θρησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία*, τόμ. 4, στ.907-908· Donka Petkanova-Toteva, «*Damaskinite*» ο *Balgarskata Literatura* (τὰ «Δαμασκηνάρια» εἰς τὴν βουλγαρικὴν φιλολογίαν), Sofija 1965 [παρουσίασις ὑπὸ Ἀντωνίου Μ. Παπαδοπούλου, ἐν *Δελτίον Σλαβικῆς βιβλιογραφίας*, ἔτος ΣΤ', τεῦχος 21 (1969), σ.10-13]· Ἐρας Λ.Βρανούση, *Τὰ ἀγιολογικὰ κείμενα τοῦ ὁσίου Χριστοδοῦλου Ἰδρυτοῦ τῆς ἐν Πάμφω Μονῆς. Φιλολογικὴ παράδοσις καὶ ἱστορικαὶ μαρτυραὶ*, Ἀθῆναι 1966, σ. 18,41,47· Εὐαγγέλου Δελιδήμου, «Ἕλληνες λόγιοι ἐπὶ τουρκοκρατίας: Δαμασκηνός ὁ Στουδίτης», *Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς*, τόμ. 53 (1970), σ.438-448· Ζαχαρία Α. Τσιρπανλῆ, *Οἱ Μακεδόνες σπουδαστὲς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου Ρώμης καὶ ἡ δράση τους στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Ἰταλία (16ος αἰ.-1650)*, Θεσσαλονίκη 1974, σ.21-22· Ἐλένης Κακουλίδη-Πάνου, «Δαμασκηνοῦ Στουδίτη Διάλογος», *Δωδώνη, Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὴς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων*, τόμ. 3 (1974), σ.441-458 [παρουσίασις ὑπὸ τοῦ Χ(ρίστου) Λ(αμπρινοῦ)], Ἐφημερὶς «Μακεδονία» Θεσσαλονίκης τῆς 23ης Αὐγούστου 1975, σ.2].

56. O. Tafraли, *Thessalonique*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. XXVIII-XXIX.

57. O. Tafraли, *Thessalonique*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. XXVIII.

58. Jean Darrouzès, «Les manuscrits du monastère Sainte-Anastasia pharmacolytria de Chalcidique», *Revue des Etudes Byzantines*, τόμ. 12 (1954), σ.57.

59. O. Tafraли, *Thessalonique*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. XXVIII-XXIX· Jean Darrouzès, *Les manuscrits*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.53.

60. O. Tafraли, *Thessalonique*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. XXVIII-XXIX.

«Ὁ Νομοκάνων ἢ Βακτηρία τῶν ἀρχιερέων», ὁ συνταχθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων Ἀρχιμανδρίτου Ἰακώβου τὸ 1645 καὶ ἀντιγραφεὶς ὑπὸ τοῦ Ἱερομονάχου Μεθοδίου Ταπόντε τὸν Ἰούνιον τοῦ 1716⁶¹, ἀναγράφει ὁμοίως 10 Ἐπισκοπάς: τοῦ Κίτρου, τοῦ Κασανδρείας, τοῦ Σερβίων, τοῦ Καμπανίας, τοῦ Πέτρας, τοῦ Ἐρκουλίων ἦτοι Ἀρμαδάρεως (sic), τοῦ Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγίου Ὄρους, τοῦ Λιτῆς καὶ Ρεντίνης, τοῦ Πολεανῆς καὶ Βαρδαριωτῶν, τοῦ Πλαταμῶνος καὶ Λυκοστομίου⁶².

Τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, τῶν μέσων δηλ. τοῦ 17^{ου} αἰῶνος, εἶναι καὶ ὁ «Κατάλογος ἐπισκοπῶν αἵτινες ἕκαστος τῶν μητροπόλεων ὑποκέκλιται, ὅσοι σώζονται νῦν ἐκ μέρους· ἐκ τούτων αἱ πλείστα ἠφρανίσθησαν» (Notitia 13 ἐν Parthey), ὁ ὁποῖος ἀναφέρει τὴν ἐξῆς «τάξιν»: ὁ Κύτρου, ὁ Βεροίας· καὶ νῦν μητρόπολις ὑπάρχει, ὁ Δουρροβιτίας, ὁ Σερβίων, ὁ Κασανδρείας, ἥτις εἰς ἀρχιεπισκοπὴν ἐτιμήθη, ὁ Καμπανίας ἦτοι Καστρίου, ὁ Πέτρας, ὁ Ἐρκουλίων ἦτοι Ἀρδαμερίου, ὁ Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγίου ὄρους, ὁ Πολιανῆς, ὁ Πλαταμῶνος⁶³.

Εἰς ἔγγραφον τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Μεθοδίου, τοῦ Μαρτίου τοῦ 1670, οἱ «† Θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, οἱ ὑποκείμενοι τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει Θεσσαλονίκης», εἶναι 8: ὅτε Κίτρου, ὁ Καμπανίας, ὁ Πολεανῆς, ὁ Πέτρας, ὁ Σερβίων, ὁ Πλαταμῶνος, ὁ Ἀρδαμερίου καὶ ὁ Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγίου Ὄρους⁶⁴. Ὁ ἀριθμὸς οὗτος τῶν Ἐπισκοπῶν εἶναι σύμφωνος πρὸς

61. Σ(άρδεων) Γ(ερμανοῦ), «Κατάλογος τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχείου Κων/πόλεως κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα», Ὁρθοδοξία, τόμ. 3 (1928), σ.231. Πρβλ. R. Janin, *Constantinople*, ἐνθ' ἄνωτ., στ.684.

62. Σ(άρδεων) Γ(ερμανοῦ), *Κατάλογος*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 235. Ὁ Νομοκάνων οὗτος περιέχεται εἰς τὸν κώδικα 78 τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης. Πανομοιότυπον σχεδὸν κατάλογον περιέχει καὶ ὁ ὑπ' ἀριθμ. 80 χειρόγραφος κώδιξ τῆς αὐτῆς Σχολῆς, γραφεὶς τὸ 1657. Ὁ κώδιξ οὗτος παραλείπει ὅμως τὴν Ἐπισκοπὴν Πολυανῆς καὶ Βαρδαριωτῶν, προτάσων ἅμα τῆς Κασσανδρείας τὴν τῶν Σερβίων, Σ(άρδεων) Γ(ερμανοῦ), *Κατάλογος*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.232.

63. *Hieroclis synecdemus*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 250. O. Tafrahi, *Thessalonique*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.92-93. Ἀλεξάνδρου Α. Λέτσα, *Ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης, τόμος II*, Θεσσαλονίκη 1963, σ.58 ὑποσ.4. Ὁ Tafrahi καὶ ὁ Λέτσα πιστεύουν ὅτι ὁ κατάλογος οὗτος ἐγράφη μετὰ τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ Ἀνδρονίκου Β', πιθανῶς δὲ μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν. Καθ' ἡμᾶς ἐγράφη κατὰ τὰ μέσα τοῦ 17^{ου} αἰῶνος καὶ τοῦτο συμπεραίνεται ἐκ τῆς μνείας τῆς Βεροίας ὡς Μητροπόλεως καὶ τῆς Κασσανδρείας ὡς Ἀρχιεπισκοπῆς. Ὄντως κατὰ τὸν 17^{ον} αἰῶνα ἡ Βέρροια ἦτο Μητρόπολις καὶ ἡ Κασσάνδρεια αἰεὶ ἀρχιεπισκοπὴν ἐτιμήθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Νεφύτου Β' (τὸ β', 15 Ὀκτωβρίου 1607-Ὀκτώβριος 1612). Ὅρα περὶ τῆς ἀνυψώσεως ταύτης, Ἀποστόλου Ἀθ. Γλαβίνα, «Μητροπολιτικὴ Θεσσαλονίκης κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα», *Επιστημονικὴ Ἐπετηρίδα Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*, τόμ. 22 (1977), σ.80-86.

64. Γέροντος Εὐλόγιου Κουρίλα Λαυριώτου, «Συμβολὴ εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν τῶν μητροπόλεων Θεσσαλονίκης καὶ Σερρών. Τρία ἀνέκδοτα Πατριαρχικὰ Σιγγίλλια», *Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς*, τόμ. 14 (1930), σ.327.

ὄσα ἀναφέρει 9 ἔτη μετὰ ταῦτα ὁ ἐπισκεφθεὶς τὴν Θεσσαλονικὴν περιγηγῆτης De la Croix, ὅτι δηλ. εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν ὑπάρχει εἰς ὀρθόδοξος Μητροπολίτης, ὁ ὁποῖος ἔχει ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του 8 Ἐπισκόπους καὶ 19 ναοὺς⁶⁵.

Ἡ μὴ ἀναγραφὴ τῆς Ἐπισκοπῆς Λητῆς καὶ Ρεντίνης εἰς τοὺς ὡς ἄνω δύο καταλόγους μᾶς ἐπιτρέπει νὰ εἰπώμεν ὅτι ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 17ου αἰῶνος ἐπαυσε ἀυτὴ ὑφισταμένη καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν Θεσσαλονικῆς Ἐπισκοπῶν ἔμεινε σταθερὸς μέχρι τῶν ἐτῶν τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Θεσσαλονικῆς Θεοδοσίου (1767-1769), παρὰ τοῦ ὁποῦ ἐπανιδρύθη αὐτὴ καὶ οὕτως ἀνῆλθον εἰς 9 αἱ Ἐπισκοπαί.

Εἰς κατάλογον τῶν ἀρχῶν τοῦ 18ου αἰῶνος, ὁ ὁποῖος περιέχεται εἰς τὸν κώδικα 487 τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχικῆς συλλογῆς, ἔχομεν τὴν ἐξῆς σειρὰν τῶν 8 Ἐπισκοπῶν: ὁ Κίτρος, ὁ Καμπανίας, ὁ Πολυανῆς, ὁ Πλαταμῶνος, ὁ Πέτρος, ὁ Σερβείων, ὁ Ἀρδαμερίου, ὁ Ἱερισσοῦ καὶ ἁγίου ὄρους⁶⁶.

Εἰς τὸ «Συνταγμάτιον» τοῦ Χρυσάνθου ἔχομεν ἐπίσης τὰς αὐτὰς Ἐπισκοπὰς: τὸν Κίτρος (γράφεται δὲ καὶ Κύτρον καὶ Κίτρον), τὸν Καμπανίας ἢ Πανίου, ἦτοι Καστρίου, τὸν Πλαταμῶνος καὶ Λυκοστομίου, τὸν Σερβίων, τὸν Πολυανῆς, ἢ Πολιανῆς καὶ Βαρδιωριτῶν, τὸν Πέτρος, τὸν Ἀρδαμερίου, ἢ Ἀρδαμάρως, καὶ τὸν Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὁρους⁶⁷.

Εἰς τὴν ἀνανέωσιν τοῦ ἀνθρονιστηρίου ἢ ἐπικυρωτικοῦ ἐγγράφου τῆς ἐκλογῆς τοῦ πατριάρχου Σεραφεῖμ (1757-1761)⁶⁸ αἱ ὑπὸ τὸν Θεσσαλονικῆς ἀναφερόμεναι Ἐπισκοπαὶ εἶναι αἱ ἐξῆς: Κίτρος, Χαρίων⁶⁹, Πλαταμῶνος,

65. Κωνσταντίνου Α. Βακαλοπούλου, «Περιγραφή τῆς Θεσσαλονικῆς ἀπὸ τὸν περιγηγῆτη De la Croix στὰ 1679», *Μακεδονικά*, τόμ. 11 (1971), σ.272.

66. Ἀ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, «Τακτικὸν τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ κατάλογος ἀρχιερῶν ἀκασιάντων ἐν αὐταῖς μεταξὺ τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος», *Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος*, τόμ. 3 (1889), σ.473. Εἶναι ἀξιοπαρατήρητον ὅτι εἰς σουλτανικὸν φερμάνιον τῆς 9ης Σεπτεμβρίου 1695, περὶ εἰσπράξεως τῶν ὑπὲρ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰσφορῶν, αἱ ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν Θεσσαλονικῆς Ἐπισκοπαὶ εἶναι μὲν 8 πλὴν ὅμως ἀντὶ τῆς Ἐπισκοπῆς Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὁρους ἀναφέρεται ἡ Βέρροια, Ἰωάν. Κ. Βασδραβέλλη, *Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα Μακεδονίας. Α'. Ἀρχεῖον Θεσσαλονικῆς 1695-1912*, Θεσσαλονίκη 1952, σ.13.

67. Χρυσάνθου Ἱεροσολύμων, *Συνταγμάτιον*, Ἐνετίησι ἀφση' (μετατυπωθὲν καὶ μετὰ πλείστης ἐπιμελείας διορθωθὲν), σ.72. Ἡ πρώτη ἐκδοσις τοῦ Συνταγματίου τούτου ἐγένετο εἰς τὸ Τυργόβιστον τὸ 1715, πρβλ. καὶ R. Janin, *Constantinople*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.685.

68. Ἐπίσημον ἀντίγραφον τοῦ ἐπιδοθέντος εἰς τὸν Πατριάρχην Σεραφεῖμ Β' (1757-1761) βερατίου εὔρεν ὁ Παῦλος Χιδιρογλου, *Σουλτανικὰ βεράτια*, Λευκωσία 1975 (ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν, τόμ. 7, 1973-1975, σ.133), εἰς τὴν ἐν Κύπρῳ Ἱερὰν Μονὴν Κύκκου.

69. Πρόκειται ἀσφαλῶς περὶ μεταφραστικοῦ λάθους. Ἐνταῦθα πρέπει ἀσφαλῶς νὰ ἐνοησώμεν τὴν Ἐπισκοπὴν Καμπανίας. Ὅρα καὶ τὸ ἐπόμενον ἐγγράφον τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου Σεραφεῖμ.

Σερβίον, Πολιανῆς, Πέτρας, Ἀρδαμερίον, Ἁγίου Ὁροσίου⁷⁰.

Τέλος, ὁ αὐτὸς Πατριάρχης Σεραφεῖμ κατήρτισε τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1759 κατάλογον τῶν Μητροπόλεων, μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὰς Ἐπισκοπῶν, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπέβλεπε κυρίως νὰ λάβῃ ἀπὸ τοὺς Ἀρχιερεῖς εἰσφοράς πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Εἰς τὸν κατάλογον αὐτὸν ἀναφέρονται ὁμοίως αἱ 8 ὡς ἄνω Ἐπισκοπαί: Κόντρος, Καμπανίας, Πλαταμῶνος, Σερβίον, Πολιανῆς, Πέτρας, Ἀρδαμερίον, Ἱερισσοῦ⁷¹.

Ὅλιγα ἔτη μετὰ ταῦτα ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Θεοδοσίος (1767-16 Ἀπριλίου 1769) ἐπανίδρυσεν τὴν Ἐπισκοπὴν Λιτῆς καὶ Ρεντίνης, Ἐπίσκοπον δὲ αὐτῆς ἐξέλεξε, διὰ τῆς περὶ αὐτὸν συνόδου, τὸν Πρωτοσύγκελλόν τοῦ Κυρίλλου. Οὕτως ἐκ νέου αἱ ὑπ' αὐτὸν Ἐπισκοπαὶ ἀνῆλθον εἰς 9. Τὸ σχετικὸν πρὸς τὴν ἐπανίδρυσιν τῆς Ἐπισκοπῆς Λιτῆς καὶ Ρεντίνης καὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Κυρίλλου γράμμα τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Θεοδοσίου, τὸ ὁποῖον ἐδόθη εἰς τὸν Κύριλλον, ἔχει οὕτω:

Τὸ γράμμα ὁποῦ ἐδόθη παρὰ τοῦ Ἁγίου Θεσσαλονίκης κὰρ Θεοδοσίου πρὸς τὸν νέον Ἐπίσκοπον Λιτῆς καὶ Ρεντίνης.

Θεοδόσιος ἐλέω θ(εο)ῦ Ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκ(ης) ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πά(σης) θετταλί(ας).

† Ἐντιμώτατοι κληρικοὶ τῆς ἀγιωτάτης Ἐπισκοπῆς Λιτῆς καὶ Ρεντίνης καὶ ἐδλαβεστάτοι ἱερεῖς, τίμιοι καὶ χορηγικοὶ γέροντες πάντων τῶν ὑποκειμένων αὐτῇ χωρί(ων) καὶ λοιποὶ πάντες ἐδλογημένοι χριστιανοὶ τῆς ἐπαρχί(ας) ταύτης, τέκνα ἐν κ(υρί)ῳ ἀγαπητὰ καὶ περιπόθητα τῆς ἡμῶν μετριότητος· χάρις εἴη ὑμῖν ἅπασιν εἰρήνη τε καὶ ἔλεος ἀπὸ θ(εο)ῦ παντοκράτορος κω(ρίου) δὲ ἡμῶν Ἰησοῦ Χ(ριστο)ῦ, παρ' ἡμῶν δὲ ἐδλογία καὶ συγχώρησις.

Διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν δηλοποιοῦμεν ἀπαξάπασιν ὑμῖν τοῖς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ Λιτῆς καὶ Ρεντίνης διατελοῦσι καὶ ἐν τοῖς δεκατριῶν αὐτῆς χωρίοις οἰκοῦσιν εὐσεβεῖσι καὶ Ὀρθοδόξοις Χριστιανοῖς ὅτι τῇ τοῦ θ(εο)ῦ ἐπινεύσει ὑποταγέντες καὶ τῇ Πατριαρχικῇ καὶ Συνοδικῇ ἀποφάσει ὑποκλιθέντες ἀνεδέχθημεν καὶ προεβιβάσθημεν εἰς τὸν ἀγιώτατον τοῦτον θρόνον τῆς καθ' ἡμᾶς Μ(ητ)ροπόλ(εως) Θεσσαλονίκης καὶ γνήσιος αὐτῆς ποιμὴν καὶ ἀρχιερεὺς ἀπεκατέστημεν. Κατὰ τὸ ὀφειλόμενον τοίνυν χρέος ὑμῖν τε καὶ παντὶ τῷ λαοῦ . . . προϊσταμένῳ ἐρευνήσαντες καὶ ἐξετάσαντες εὐρομεν εἰς τε παλαιὰ [καὶ] νέα συνταγμάτια ὅτι ἡ εἰρημένη αὐτῇ ἐπισκοπῇ Λιτῆς καὶ Ρεντίνης πάλαι . . . ἐξ ἀρχῆς ἐκυβερνᾶτο παρὰ τοῦ ἰδίου αὐτῆς ἐπισκόπου καὶ ἀρχιε-

70. Παύλου Χιδιρογλου, Σουλτανικά βεράτια, ἐνθ' ἄνωτ., σ.234.

71. Μ. Δ.Χ (αμουδοπούλου), «Ἡ πατριαρχικὴ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή», Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, τόμ. 1(1880-1881), σ.237· Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου, Πατριαρχικὴ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή, τόμος Β', ἐν Ἀθήναις 1971, σ.372.

ρέως [ἔχου]σα ὑποκείμενα αὐτῇ χωρία δεκατρία: ἄπερ εἰσὶ ταῦτα: Μόδι, Σταυρός, [Μπε]σήμια, Προφήτη Ἑλί(ας), Σωχός, Βισώκο, Χωροῦδα, Μπέροβα, Ζάρβα, Μπάσι κιοί, Λιγκοβάντι, Λαγκαδάς, καὶ Γενί κιοί καὶ εὐλόγει καὶ ἡγίαζε τοὺς ἐν αὐτοῖς ἅπαντας Χριστιανοὺς καὶ ἐλάμβανε παρ' αὐτῶ πάντα τὰ ἀνήκοντα ἐκκλησιαστικὰ αὐτῶ εἰσοδήματα καὶ δικαιώματα. Μετὰ ταῦτα δὲ μερικοὶ προαρχιερατεύσαντες εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς Μ(ητ)ρόπολιν Θεσσαλονίκης, οὐκ οἶδαμεν ποίῳ τρόπῳ ἐξουσίασαν ταύτην τὴν ἐπισκοπὴν ὁμοῦ μὲ τὰ ὑποκείμενα αὐτῇ χωρία καὶ εἰς παντελῆ λήθην καὶ ἀμνημονίαν ἐνέβαλον τὸ ὄνομα τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης, ἐλαττώσαντες διὰ φιλοκέρδιαν τοὺς ἐννέα ἐπισκόπους εἰς ὀκτώ· τὸ ὁποῖον ἄτοπον ἡμεῖς θέλοντες νὰ τὸ διορθώσωμεν καὶ νὰ φέρωμεν ταύτην τὴν ἀγιοτάτην ἐπισκοπὴν Λιτῆς καὶ Ῥενδίνης εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς ἀξίαν καὶ βαθμόν, ἐρευνήσαμεν καὶ ἐγνωμεν ὅτι μὴ ὄντος ἐν αὐτῇ κατ' ἰδίαν ἐπίσκοπος καὶ κατὰ μέρος ἀρχιερεὺς καὶ ποιμὴν, ἠκολούθησαν πολλὰ ἄτοπα καὶ παρὰ κανόνα πράγματα.

Ὅθεν ἡ μετριότης ἡμῶν φροντίδα οὐ τὴν τυχοῦσαν κατεβάλετο ἐπὶ εὐρέσει ἀξίου ὑποκειμένου τοῦ ἀναδεξαμένου τὴν ποιμαντικὴν ράβδον τῆς εἰρημένης ἀγιοτάτης ἐπισκοπῆς Λιτῆς καὶ Ῥενδίνης. Διὸ καὶ δοῦσα ἄδειαν τοῖς ἐνδημοῦσιν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς πόλει Θεσσαλονίκης: θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις τοῖς ἐν ἀγίῳ πν(εύμα)τι ἀγαπητοῖς καὶ συλλειτουργοῖς τῆς ἡμῶν μετριότητος: τῷ τε Κύτρου κῆρ Διονυσίῳ, τῷ Σερβίων κῆρ Ἰγνατίῳ καὶ τῷ Ἰερησσοῦ καὶ Ἀγίου Ὁρους κῆρ Ἰακώβῳ, ἐχόντων καὶ τὴν γνώμην τοῦ Ἀρδαμερίου κῆρ Γρηγορίου καὶ τοῦ Πολλιανῆς κῆρ Ἰγνατίου, οἵτινες τῇ ἡμετέρῃ προτροπῇ εἰσελθόντες ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῶ τοῦ ἀγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου τοῦ μυροβλήτου καὶ κανονικὰς ψήφους ποιησάμενοι κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διατύπωσιν περὶ ἐκλογῆς καὶ εὐρέσεως ἀξίου ὑποκειμένου τοῦ ἀναδεχθῆναι τὴν εἰρημένην ἐπισκοπὴν Λιτῆς καὶ Ῥενδίνης καὶ προβιβασθῆναι νομίμως εἰς τὸν θρόνον αὐτῆς, ἐν αἷς ἐκρίθη ἀρμοδιώτερος καὶ σεμνὸς καὶ ἀκαταγώνιστος τῷ βίῳ τῆς τε καθ' ἡμᾶς παιδεύσεως ἱκανῶς ἔχων καὶ τῶν θύραθεν παιδευμάτων οὐκ ἀμέτοχος ὁ παροσιώτατος ἐν ἱερομονάχοις καὶ ἡμέτερος πρωτοσύγκελλος κῆρ Κύριλλος: Τοῦτον τῇ δυνάμει καὶ ἐπικλήσει τοῦ παναγίου πνεύματος ἡ μετριότης ἡμῶν εἰς τὸν θρόνον τῆς ἀγιοτάτης ἐπισκοπῆς Λιτῆς καὶ Ῥενδίνης κεχειροτόνηκεν ὥστε εἶναι καὶ ὑπάρχειν αὐτὸν εἰς τὸ ἐξῆς γνήσιον καὶ νόμιμον καὶ κανονικὸν ἀρχιερέα ἐν πά[ση τῇ] ἐπαρχίᾳ ταύτῃ· ὅστις καὶ ἔρχεται μετ' ὀλίγον ἀπολαῦσαι τοῦ [λογικοῦ] αὐτοῦ ποιμνίου καὶ ἀρχιερατεύειν ἐφ' ἡμᾶς, εὐλογεῖν τε καὶ ἀγιάζειν πάν[τας] τοὺς ἐν τοῖς ρηθείσι δεκατρισὶ χωρίοις διατελοῦντας εὐσεβεῖς καὶ ὀρθοδόξους χριστια[νοὺς] κατὰ τὸ ἀξίωμα τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ ποιμαίνειν ἡμᾶς ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ πατρικῶς καὶ νομίμως. Ὅθεν καὶ γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν παρ' ἡμᾶς θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων τῶν ἐν ἀγίῳ πν(εύμα)τι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ὅπως ἀπαξάπαντες ἡμεῖς, ἐρχομένου αὐτοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ

αὐτοῦ Λιτῆς καὶ Ῥενδίνης ὁ διαληφθεὶς θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Λιτῆς καὶ Ῥενδίνης ὁ ἐν ἀγίῳ πν(εύματι) ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς κὺρ Κύριλλος ὑποδεχθήτε τὴν αὐτοῦ θεοφιλίαν μετὰ πάσης ἀγάπης καὶ περιποιήσεως γιγνώσκοντες αὐτὸν ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς αὐτὸν μόνον γνήσιον καὶ ἐπίσκοπον νόμιμον πάσης αὐτῆς τῆς ἐπισκοπῆς καὶ κανονικὸν καὶ τιμᾶτε καὶ ἀγαπᾶτε αὐτὸν καὶ εὐλαβεῖσθε καὶ μνημονεύετε τοῦ κανονικοῦ αὐτοῦ ὀνόματος ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς καὶ πείθεσθε καὶ ὑποτάσσεσθε αὐτῷ καὶ παρέχετε εἰρηρικῶς καὶ εὐπειθῶς πάντα τὰ ἀνήκοντα αὐτῷ ἐκκλησιαστικὰ εἰσοδήματα καὶ δικαιώματα κανονικὰ φημι, συνοικέσια, πανηγύρεις, ζητήσεις καὶ εἴ τι ἄλλο τῷ τόπῳ σῆθηες, ἄδειαν ἔχοντι καὶ ἐξουσίαν ἐκκλησιαστικὴν δεσπόζειν ἐκκλησιαστικῶς τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς εὐλογεῖν τε καὶ ἀγιάζειν πάντας τοὺς ἐν αὐτῇ χριστιανούς καὶ ποιμαίνειν ἀρχιερατικῶς τὸ λογικὸν αὐτοῦ ποίμνιον καὶ πάντα τὰ ἀρχιε⁷².

Ἡ παραμονὴ τοῦ Κυρίλλου εἰς τὸν θρόνον Λητῆς καὶ Ρεντίνης ὑπῆρξε λίαν σύντομος ὅπως σύντομος ὑπῆρξε καὶ ἡ ζωὴ αὐτῆς τῆς Ῥεντίνης ἐπισκοπῆς.

2. Περὶ τοῦ Κυρίλλου στερούμεθα ἐτέρων πληροφοριῶν, γνωρίζομεν ὅμως ὅτι διάδοχός του ἐγένετο ὁ Ζαχαρίας Μαριδάκης, ὁ ὁποῖος ἀπὸ Λητῆς καὶ Ρεντίνης προεβιάσθη τὸ 1769 εἰς τὴν Μητρόπολιν Κρήτης, παραμείνας ἐκεῖ μέχρι τοῦ Μαΐου τοῦ 1786, ὅτε παρητήθη⁷³.

Εἰς διάστημα λοιπὸν μικρότερον τῶν δύο ἐτῶν ἡ Ῥεντίνης ἐπισκοπὴ ἐγνώρισε δύο ἐπισκόπους, τοὺς Κύριλλον καὶ Ζαχαρίαν, ἐπανιδρύθη καὶ ἐκ νέου, ὡς φαίνεται, ἔπαυσε ὑφισταμένη διὰ τῆς μεταθέσεως τοῦ Ζαχαρίου εἰς τὴν Κρήτην. Εἰς συνοδικὴν ἐγκύκλιον τοῦ Πατριάρχου Νεοφύτου Ζ' (1 Μαΐου 1789-1 Μαρτίου 1794), τῆς 10ης Ἰουλίου 1793, πρὸς τὸν Μητροπολίτην Θεσσαλονίκης καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπους, ἀναφέρονται καὶ πάλιν 8 Ῥεντίνης ἐπισκοπαί: Κίτρος, Καμπανίας, Πλαταμῶνος, Σερβίων, Πολυανῆς, Πέτρας, Ἀρδαμερίου, Ἰερισσοῦ⁷⁴. Ἡ μὴ ἀναφορὰ τῆς Ῥεντίνης ἐπισκοπῆς Λητῆς καὶ Ρεντίνης σημαίνει ὅτι αὕτη εἶχε ἤδη καταργηθῆ. Ἐκτοτε, ὅπου μνημονεύονται αἱ ὑπὸ τὸν

72. Μιχαὴλ Ἀθ. Καλινδέρη, *Τὰ λυτὰ ἐγγράφα τῆς Δημοτικῆς Βιβλιοθήκης Κοζάνης 1676-1808*, ἐν Θεσσαλονίκῃ 1951, σ.8-10.

73. Νικολάου Β. Τωμαδάκη, «Εἰδήσεις καὶ ἐγγράφα τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης ἐπὶ Τουρκοκρατίας», *Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν*, τόμ. 10 (1933), σ.201· τοῦ ἴδιου, «Ἐλεγχος τῶν ἐν Κρήτῃ ἀρχιερατευσάντων ἐπὶ Τουρκοκρατίας (1645-1898)», *Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Κρητικῶν Σπουδῶν*, τόμ. 3 (1940), σ.125· *Θεοφάνης Δετοράκης*, «Γεωργίου Νικολετᾶκη ἀνέκδοτοι ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῆς Κρήτης», *Κρητολογία*, τεύχος IV (Ἰανουάριος-Ἰούνιος 1977), σ.74,80,101.

74. Γ. Ἀλεξάνδρου Λαυριώτου, «Τὸ Ἅγιον Ὄρος μετὰ τὴν Ὀθωμανικὴν κατάκτησιν», *Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν*, τόμ. 32 (1963), σ.164. Πρβλ. Ἄρτεμις Ξανθοπούλου-Κυριακοῦ, «Περιγραφή τῆς Θεσσαλονίκης στὰ 1734 ἀπὸ τὸν Père Jean-Baptiste Souciet», *Μακεδονικά*, τόμ. 8 (1968), σ.200 ὑποσ.3.

Θεσσαλονίκης Ἐπισκοπαί, πάντοτε ἔχομεν τὰς ὡς ἄνω 8⁷⁵.

Τὸ 1882, ἐπὶ πατριαρχείας Ἰωακείμ Γ' (1878-1884), ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπὸ τὴν Θεσσαλονίκην Ἐπισκοπῶν ἐμειώθη εἰς 6, διότι αἱ Ἐπισκοπαὶ Πλαταμῶνος καὶ Σερβίων καὶ Κοζάνης ἐχειραφετήθησαν καὶ ἡ μὲν πρώτη ἠνώθη μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπετέλεσεν ἀργότερον μὲ τὴν Μητρόπολιν Λαρίσης ἐνιαίαν ἐκκλησιαστικὴν ἐπαρχίαν, ἐνῶ ἡ δευτέρα προήχθη εἰς Μητρόπολιν⁷⁶. Τὸ 1896 καθηργήθη καὶ ἡ Ἐπισκοπὴ Πέτρας, διὰ τῆς συγχωνεύσεως αὐτῆς εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἐλασσῶνος καὶ τὴν Ἐπισκοπὴν Κίτρους⁷⁷, καὶ οὕτως ἡ Μητρόπολις Θεσσαλονίκης εἶχε 5 Ἐπισκοπάς: *Κίτρους, Καμπανίας, Πολυανῆς, Ἀρδαμερίου, Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὁρους*⁷⁸. * —

Τὸ 1924, ἐπειδὴ ἐκρίθη εὐλογον νὰ ἀποκατασταθοῦν Μητροπολίται, οἱ

75. Ὅρα τὸ Ἐορτοδρόμιον, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη εἰς τὴν Βενετίαν τὸ 1836 (Κωνσταντῖνον Δ. Μέρτζου, *Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας*, Θεσσαλονίκη 1947, σ.520-521), τὸ Συνταγματικὸν Ἀνθίμου ΣΤ' τοῦ 1855 (*Συνταγματικὸν περὶ τῆς τάξεως τῶν πατριαρχικῶν θρόνων καὶ τῶν αὐτοκεφάλων συνόδων, ἀρχιεπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν ἀπάσης τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, μετὰ τῶν ὑποκειμένων αὐτοῖς θρόνων, καὶ τῶν ὀνομάτων τῶν προϊσταμένων αὐτῶν*, ἐν Ἀθήναις 1855, σ.4· Γ. Α. Ράλλη-Μ. Ποτλῆ, *Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, τόμος Ε'*, Ἀθήνησι 1855, σ.514), τὸ πατριαρχικὸν βεράτιον Ἰωακείμ Β' (Ὀκτώβριος 1860-18 Αὐγούστου 1863, 23 Νοεμβρίου 1873-5 Αὐγούστου 1878) τοῦ ἀπὸ Κυζίκου τοῦ 1860 (Γεωργίου Ι. Παπαδοπούλου, *Ἡ σύγχρονος ἱεραρχία τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, τόμος πρῶτος*, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1895, σ.157 ὑποσ.· Ἀντιόχου Σπυρίδωνος, *Τὰ προνόμια τῆς Ὁρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ περὶ τῆς ἐκλογῆς τῶν Πατριαρχῶν αὐτῆς ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν μετὰ καταλόγου τῶν πατριαρχευσάντων ἐν αὐτῇ κατὰ τὸν λήξαντα ΙΘ' αἰῶνα*, ἐν Ἀθήναις 1901, σ.49) καὶ τὸ *Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς τοῦ ἔτους 1879*, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1878, σ.238-239. Τὴν 23ην Μαρτίου 1881 ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἀλέξανδρος Ρηγάπουλος ἐξελέγη τιτουλάριος Ἐπίσκοπος Ἀθηῶν, βοηθὸς τοῦ Μητροπολίτου Βοδενῶν Ἱεροθεοῦ, Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, αἱ Ἐπισκοπικαὶ κατάλογοι κατὰ τοὺς Κώδικας τῶν Ἱπομνημάτων τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου», *Ὁρθοδοξία* τόμ. 33 (1958), σ.158.

76. *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια*, τόμ. 2 (1881-1882), σ. 670 (Πλαταμῶνος), σ.473, 687-689 (Σερβίων καὶ Κοζάνης). Ὅρα καὶ Γεωργίου Ι. Παπαδοπούλου, *Ἡ σύγχρονος ἱεραρχία*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.78-79. Περὶ τῶν 6 Ἐπισκοπῶν βρα *Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς τοῦ ἔτους 1883 καὶ τοῦ ἔτους 1884*, σ.146 καὶ 181 ἀντιστοίχως, *Βυζαντινῶν Ἡμερολόγιον 1888*, ἐν Ἀθήναις 1887, σ.328-329, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια*, τόμ. 8 (1887-1888), σ.111 καὶ Γεωργίου Ι. Παπαδοπούλου, *Ἡ σύγχρονος ἱεραρχία*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.628 ὑποσ.215.

77. Ἀθαν. Ἀγγελοπούλου, «Ἡ συμβολὴ τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας εἰς τὰ ἔθνη καὶ ἐκπαιδευτικὰ προβλήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς περιοχῆς Ὀλύμπου (1890-1896)», *Μακεδονικά*, τόμ. 14 (1974), σ.64,73-83.

78. Ι. Χλωροῦ, *Λεξικὸν Τουρκο-ελληνικόν*, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1899, σ.2084· *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια*, τόμ. 24 (1904), σ.89· *Ἐθνικὰ Φιλανθρωπικὰ Καταστήματα ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους 1905, ἔτος πρῶτον*, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1904, σ.32· *Ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους 1907, ἔτος τρίτον*, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1906, σ.51· *Λεξικὸν τῶν Δήμων, Κοινοτήτων καὶ Συνοικισμῶν τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀπογραφῆς τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ ἔτους 1920*, ἐν Ἀθήναις 1923, σ.στ'.

4

ὁποῖοι ἐστερήθησαν τῶν Ἐπαρχιῶν των, λόγω τῆς καταστροφῆς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς ἀπωλείας τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης, καὶ ἐξοικονομηθοῦν καὶ ἄλλοι ἐμπερίστατοι Ἀρχιερεῖς, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, κατόπιν ἐγκρίσεως καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἐδημιούργησε νέας Μητροπόλεις διὰ διχοτομήσεως ὠρισμένων Ἐπαρχιῶν τῶν Νέων Χωρῶν. Μεταξὺ τῶν ἰδρυθεισῶν νέων Μητροπόλεων ἦτο καὶ ἡ Μητρόπολις Λαγκαδᾶ, διχοτομηθεῖσα τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης ⁷⁹. Ἡ Μητρόπολις αὕτη, ἡ ὁποία ἐκάλυπτε περίπου τὰ ὄρια τῆς πάλαι ποτὲ Ἐπισκοπῆς Λητῆς καὶ Ρεντίνης, ἰδρύθη τὴν 9ην Ὀκτωβρίου 1924 καὶ πρῶτος Μητροπολίτης αὐτῆς ἐξελέγη τὴν ἰδίαν ἡμέραν ὁ μέχρι τότε Μητροπολίτης Κυκλάδων Γερμανὸς Ἀναστασιάδης ⁸⁰. Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γρηγόριος, διὰ γράμματός του τῆς 16ης Ὀκτωβρίου 1924, ἐγνώρισε ταῦτα εἰς τὸν Μητροπολίτην Θεσσαλονίκης Γεννάδιον ⁸¹. Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀνύψωσεν εἰς Μητροπόλεις τὰ 5 ὑπὸ τὴν Μητρόπολιν Θεσσαλονίκης Ἐπισκοπὰς Κίτρους, Πολυανῆς, Ἀρδαμερίου, Καμπανίας καὶ Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὀρους καὶ οὕτως ἔπαυσε πλέον ὑφισταμένη ἡ Ἐπισκοπικὴ Σύνοδος τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης ⁸². Τὰ ὄρια τῶν τριῶν τελευταίων Μητροπόλεων ἔμειναν τότε ὡς εἶχον, ἀπεφασίσθη ὁμως μετὰ τὴν οὕτως ἢ ἄλλως ἐπελευσομένην χρεῖαν αὐτῶν, ὅπως κηρυχθῆ ἐκάστη αὐτῶν διαλελυμένη καὶ τὰ μέρη αὐτῆς περιέλθουν εἰς τὰς οἰκείας γείτονας Μητροπόλεις. Οὕτως ἡ Μητρόπολις Ἀρδαμερίου συνεχωνεύθη μετὰ τὴν Μητρόπολιν Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὀρους, ἐνῶ ἐκ τῆς Μητροπόλεως Καμπανίας, ὅσαι ἐνοριαὶ περιελαμβάνοντο εἰς τὰ ὄρια τῆς πολιτικῆς διοικήσεως τῆς Θεσσαλονίκης, ὑπήχθησαν εἰς τὴν Μητρόπολιν Θεσσαλονίκης, αἱ δὲ λοιπαὶ ὑπήχθησαν εἰς τὴν Μητρόπολιν Πολυανῆς ⁸³.

79. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, τόμ. 8 (1924), σ.483.

80. Ὁρθοδοξία, τόμ. 1 (1926), σ.128. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 34 (1959), σ.169.

81. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, τόμ. 9 (1925), σ.23-24. Ἀθ. Α. Ἀγγελοπούλου «Ἡ ἐπισκοπικὴ Σύνοδος τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης καὶ ἡ σημασία αὐτῆς σήμερον», Θεολογία, τόμ. 48 (1977), σ.821-822.

82. Ὁρα Ἀθ. Α. Ἀγγελοπούλου, Ἡ ἐπισκοπικὴ Σύνοδος, ἐνθ' ἄνωτ., σ.808-809.

83. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, τόμ. 9 (1925), σ.24-26. Ἀθ. Α. Ἀγγελοπούλου, Ἡ ἐπισκοπικὴ Σύνοδος, ἐνθ' ἄνωτ., σ.822-824. Κατὰ τὰς τρεῖς συνεδρίας τῆς 10ης, 12ης καὶ 13ης Δεκεμβρίου 1922 εἶχεν ἀποφασισθῆ ὑπὸ τῆς Ἐπισκοπικῆς Συνόδου τῆς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης καὶ ἐγκριθῆ τὴν 9ην Ἰανουαρίου 1923 ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἡ κατάργησις τῆς ἐπισκοπῆς Ἀρδαμερίου καὶ ἡ συγχώνευσίς αὐτῆς μετὰ τῆς Ἐπισκοπῆς Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὀρους (Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, τόμ. 6, 1922, σ.591. Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια, τόμ. 43, 1923, σ.15-16), τῶρα ὁμως, τὴν 7ην Ὀκτωβρίου 1924, ἀπεφασίσθη νὰ ἀποτελέσῃ καὶ ἡ τέως Ἐπισκοπὴ Ἀρδαμερίου ἰδίαν Μητρόπολιν, ὄρα Ὁρθοδοξία, τόμ. 1 (1926), σ.128. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 34 (1959), σ.168-169. πρβλ. καὶ τὸ ἔγγραφο τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1924 πρὸς τὸν Μητροπολίτην Θεσσαλονίκης Γεννάδιον, Γρηγόριος

Ἡ νεοϊδρυθεῖσα Μητρόπολις Λαγκαδᾶ περιελάμβανεν ὀλόκληρον τὴν ὑποδιοίκησιν Λαγκαδᾶ, ἐξαιρέσει τῶν εἰς τὴν τέως Ἐπισκοπὴν καὶ τότε Μητρόπολιν Ἀρδαμερίου ὑπαγομένων κοινοτήτων. Αὗται, μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Μητροπόλεως Ἀρδαμερίου, θὰ περιήρχοντο εἰς τὴν Μητρόπολιν Λαγκαδᾶ, ἐνῶ αἰλοπαὶ κοινότητες, αἱ ἐκτὸς τῆς ὑποδιοικήσεως Λαγκαδᾶ κείμεναι, θὰ περιήρχοντο εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἱερισσοῦ, Ἀγίου Ὀρους καὶ Ἀρδαμερίου⁸⁴.

Ἡ Μητρόπολις Λαγκαδᾶ διετηρήθη ὅσον καιρὸν ἦτο ἐν ἐνεργείᾳ Μητροπολίτης αὐτῆς ὁ Γερμανὸς Ἀναστασιάδης. Ἀφ' ἧς στιγμῆς οὗτος ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του (Ὀκτώβριος 1932) κατηργήθη ἡ Μητρόπολις καὶ αἱ ἐνορίαὶ αὐτῆς ὑπήχθησαν εἰς τὴν Μητρόπολιν Θεσσαλονίκης. Ἐπειδὴ ὅμως ἐκ τοῦ παραδοθέντος εἰς τὴν Μητρόπολιν Θεσσαλονίκης ἐπισήμου καταλόγου τῶν χωρίων τῆς Ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ ἐξήγγετο ὅτι ὠρισμένα χωρία ἀνήκον ἄλλοτε εἰς τὴν περιοχὴν Νιγρίτης τῆς Ἐπαρχίας Σερρών καὶ ἄλλα εἰς τὴν Ἐπαρχίαν Πολυανῆς, ὁ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Γεννάδιος ἔγραψε πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ παραδοθοῦν ταῦτα εἰς τὰς οἰκείας Μητροπόλεις^{84α}.

Ὁ Γερμανὸς Ἀναστασιάδης ἐγεννήθη τὸ 1870⁽⁸⁵⁾ εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον τῆς ἐπαρχίας Δέρκων, ὅπου ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα⁸⁶. Κατόπιν εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἱερὰν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπεφοίτησεν ἀριστοῦχος τὸ 1892 μετὰ ἐπταετεῖς σπουδᾶς⁸⁷. Κατ' ἀρχὴν διωρίσθη διδάσκαλος καὶ ἱεροκῆρυξ εἰς διαφόρους συνοικίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸ 1897 προσελήφθη πρωτοσύγκελλος εἰς τὴν Μητρόπολιν Χαλκηδόνος ἀπὸ τὸν

ὁ Παλαμᾶς, τόμ. 9(1925), σ.25, Ἀθ. Α. Ἀγγελοπούλου, Ἡ ἐπισκοπικὴ Σύνοδος, ἐνθ' ἄνωτ., σ.823.

84. Ὅρα τὸ γράμμα τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τῆς 6ης Νοεμβρίου 1924 πρὸς τοὺς Μητροπολίτας καὶ Ἀρχιεπισκόπους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου διὰ τοῦ ὁποίου γίνονται εἰς αὐτοὺς γνωσταὶ αἱ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος Ἐπαρχίαι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, τόμ. 9(1925), σ.29-33. Ὅρα Βασιλείου Γ. Ἀτέσις Μητροπολίτου πρ. Λήμνου, Ἐκ τοῦ ἀρχείου μου ΙΑ'. Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Μητροπόλεων Νικαίας (Πειραιῶς) καὶ Λαγκαδᾶ (Θεσσαλονίκης), Ἀθήναι 1974, σ.6 καὶ Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπ' ἀρχῆς μέχρι σήμερον. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ «Ἐκκλησιαστικοῦ Φόρου» τ. ΝΣΤ'. καὶ ΝΖ'. (1974 καὶ 1975), ἐν Ἀθήναις 1975, σ.133, ἐνθα, ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ τοῦ ἐγγράφου, δέχεται τὴν ἴδρυσιν τῆς Μητροπόλεως Λαγκαδᾶ τὴν 6ην Νοεμβρίου 1924.

84α. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, τόμ. 16(1932), σ.349.

85. Θερησκευτικὴ καὶ Χριστιανικὴ Ἐγκυκλοπαιδεῖα, τόμος δευτέρος, Ἀθήναι 1937, στ. 919. Σ.Γ.Π., «Γερμανὸς Ἀναστασιάδης», Θερησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεῖα, τόμος τέταρτος, στ.403.

86. Τοῦ Μεσσηνίας Πολυκάρπου, «Νεκρολογία. † Ὁ Μητροπολίτης πρῶην Λαγκαδᾶ Γερμανός», Ἐκκλησία, τόμ. 19(1941), σ.192.

87. Τοῦ Μεσσηνίας Πολυκάρπου, Νεκρολογία, ἐνθ' ἄνωτ., σ.192. Βασιλείου Θ. Σταυρίδου, Ἡ Ἱερὰ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης 1844-1923, τόμος Α', Ἀθήναι 1970, σ.162.

Μητροπολίτην Γερμανόν, τὸν μετὰ ταῦτα Πατριάρχην⁸⁸. Τὴν 11ην Φεβρουαρίου 1903 ἐξελέγη Ἐπίσκοπος Λεύκης, βοηθὸς Ἐπίσκοπος τοῦ Μητροπολίτου Χαλκηδόνος⁸⁹, τὴν 31ην Ἰουλίου 1908 Μητροπολίτης Στραυμνίτης καὶ Τιβεριουπόλεως⁹⁰, τὴν 8ην Ἰουνίου 1910 Μητροπολίτης Κορυτσᾶς⁹¹ καὶ τὴν 5ην Ἰουνίου 1912 Μητροπολίτης Πελαγονίας. Τὴν ἐκλογὴν ταύτην δὲν ἀπεδέχθη ὁ Γερμανὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐξέλεξεν ὡς Πελαγονίας τὴν 14ην Ἰουνίου 1912 τὸν ἀπὸ Ἰμβρου Χρυσόστομον Καβουρίδην⁹², ἐνῶ ὁ Γερμανὸς παρέμεινεν ἐκ νέου εἰς τὴν Κορυτσᾶν. Ὡς Μητροπολίτης Κορυτσᾶς διετέλεσεν Ὑπουργὸς εἰς τὴν Αὐτόνομον Βόρειον Ἠπειρον, εἰς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Χρηστάκη Γεωργίου Ζωγράφου. Μετὰ ταῦτα ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Κορυτσᾶν, λόγῳ τῶν πολιτικῶν ἀνακατατάξεων εἰς τὴν Βόρειον Ἠπειρον, καταφυγὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐνταῦθα ἀνεμίχθη εἰς τὰς πολιτικὰς διαμάχας καὶ συμμετέσχεν εἰς τὸ κατὰ τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου ἀνάθεμα⁹³. Τὴν 22αν Φεβρουαρίου 1922 ἐξελέγη Μητροπολίτης Σισανίου⁹⁴ ἀπὸ τοῦ 1922 διετέλεσε μέλος τῆς ἐπὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος τῆς Ἀλβανίας τετραμελοῦς ἐξ Ἀρχιερέων Ἐπιτροπῆς⁹⁵, τὴν 5ην Φεβρουαρίου 1924 ἐξελέγη Μητροπολίτης τῆς νεοσυστάτου Μητροπόλεως Κυκλάδων⁹⁶ καὶ τέλος τὴν 9ην Ὀκτωβρίου 1924 Μητροπολίτης

88. Τοῦ Μεσσηνίας Πολυκάρπου, *Νεκρολογία*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.192· *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια*, τόμ. 23(1903), σ.86.

89. *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια*, τόμ. 23(1903), σ.86,115· Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, *Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι*, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 33(1958), σ.404.

90. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, *Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι*, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 33(1958), σ.179.

91. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, *Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι*, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 33(1958), σ.420· Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ, «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἠπειρῷ καὶ Ἀλβανίᾳ ἐπαρχιῶν τοῦ Πατριαρχείου Κ/πόλεως», *Ἠπειρωτικὰ Χρονικά*, τόμ. 12(1937), σ.75.

92. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, *Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι*, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 34(1959), σ.12.

93. Περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὄρα Βασιλείου Γ. Ἀτέση Μητροπολίτου πρ. Λήμνου, *Ἐπίτομος ἐπισκοπικὴ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι σήμερον*, τόμος Β', ἐν Ἀθήναις 1953, σ.22έξ.

94. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, *Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι*, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 34(1959), σ.22· Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ, *Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐν Ἠπειρῷ*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.75· Σεβασμ. Πολυκάρπου Διούση, «Ἡ Μητρόπολις Σισανίου καὶ Σιατιστῆς», ἐν *Σιατιστέων Μνήμη. Λεύκωμα Συλλόγου Σιατιστέων Θεσσαλονίκης γιὰ τὰ ἐξητητάχρονα τῆς δράσεώς του*, Θεσσαλονίκη 1972, σ.Α53.

95. *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια*, τόμ. 42(1922), σ. 371· Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, τόμ. 6(1922), σ. 545· Ἀποστόλου Ἀθ. Γλαβίνα, *Τὸ Αὐτοκέφαλον τῆς ἐν Ἀλβανίᾳ Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπὶ τῇ βάσει ἀνεκδότων ἐγγράφων*, Ἰωάννινα 1978, σ.94.

96. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, *Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι*, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 34(1959), σ. 29· Ὀρθοδοξία, τόμ. 1(1926), σ. 127· Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ, «Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῆς Ἐκκλησίας Δωδεκανήσου», *Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος*, τόμ. 36(1937), σ.465.

τῆς νεοσυστάτου ἐπίσης Μητροπόλεως Λαγκαδᾶ⁹⁷. Τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1932 παρῆτήθη ἀπὸ τὴν Μητρόπολιν ταύτην καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὴν 13ην Νοεμβρίου 1941⁹⁸. Τὸ 1937 ὁ Γερμανὸς ἐξέδωκεν εἰς ἓνα τόμον λόγους καὶ ὁμιλίας του⁹⁹.

Τὴν 10ην Ὀκτωβρίου 1963, τῇ προτάσει τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Παντελεήμονος Παπαγεωργίου, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπεφάσισε κατ' ἀρχὴν τὴν ἰδρυσιν τῆς Μητροπόλεως Λαγκαδᾶ, παρέπεμψε δὲ τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς εἰς τὴν ἐπιτροπὴν ὁρίων τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων ἐκ τῶν Σεβασμιωτάτων Ἱεραρχῶν τοῦ Καταστατικοῦ Χάρτου διὰ τὰ περαιτέρω¹⁰⁰. Ἡ ἐκ μέρους τῆς Πολιτείας νομοθετικὴ ρύθμισις καὶ τακτοποιήσις τῆς ἀποφάσεως ταύτης τῆς Ἱεραρχίας ἐβράδυνε. Τὴν 3ην Νοεμβρίου 1966 συνεδρίασεν ἡ «Εἰδικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Βουλῆς τοῦ ἄρθρου 35 τοῦ Συντάγματος» καὶ ἡσχολήθη μὲ τὴν ρύθμισιν ἐκκλησιαστικῶν τιμῶν ζητημάτων καὶ ἄλλων τιμῶν διατάξεων. Τότε διεπιστώθη ὅτι εἰς τὸ καταρτισθὲν πρὸς ψήφισιν Νομοθετικὸν Διάταγμα, εἰς τὸ ἄρθρον δεύτερον, ἀνεγράφετο ὅτι ἰδρύεται ἡ Μητρόπολις Νικαίας ὄχι ὅμως καὶ ἡ Μητρόπολις Λαγκαδᾶ. Μὲ τὴν παρέμβασιν τῶν Βουλευτῶν τῆς Β' ἐκλογικῆς περιφέρειας Θεσσαλονίκης καὶ τὴν σύμφωνον γνώμην ὁλοκλήρου τῆς Ἐπιτροπῆς ἀπεφασίσθη νὰ εἰσαχθῇ τροπολογία εἰς τὸ ἄρθρον δεύτερον, ἀφορῶσα εἰς τὴν ἰδρυσιν τῆς Μητροπόλεως Λαγκαδᾶ. Οὕτω διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 4589 Νομοθετικοῦ Διατάγματος «Περὶ ρυθμίσεως ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων καὶ ἄλλων τιμῶν διατάξεων» καὶ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 13/1967 Β.Ν. ἰδρῦθη καὶ ἡ Μητρόπολις Λαγκαδᾶ¹⁰¹. Τὴν 23ην Ἰουνίου 1967, κατόπιν σχετικῆς προτάσεως τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος προέκρινεν, ἐκ τοῦ τριπροσώπου δελτίου, τὸ ὁποῖον κατήρτισεν τὴν 20ὴν Ἰουνίου 1967 ἡ ἀριστίνδην Ἱερὰ Σύνοδος, διὰ τὴν πλή-

97. Ἀρχιμανδρίτου Αἰμιλιανοῦ Τσακοπούλου, *Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι*, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. 34 (1959), σ.169. *Ὁρθοδοξία*, τόμ. 1 (1926), σ.128. Μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ, *Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῆς Ἐκκλησίας Δωδεκανήσου*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.465. Διὰ τὴν ἐνθρόνισιν του, δρ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, τόμ. 8 (1924), σ.582 καὶ τὸν ἐνθρονιστήριον λόγον, ὁμοίως τόμ. 9 (1925), σ.90-92.

98. Τοῦ Μεσσηνίας Πολυκάρπου, *Νεκρολογία*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.192. Ὁ ἐπικήδειος λόγος τοῦ Μητροπολίτου Μεσσηνίας Πολυκάρπου, ἐν *Ἐκκλησία*, τόμ. 19 (1941), σ.201-203.

99. *Ἐκκλησία*, τόμ. 16 (1938), σ.15.

100. Βασιλείου Γ. Ἀτέση Μητροπολίτου πρ. Λήμνου, *Ἐπίτομος ἐπισκοπικὴ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 1833 μέχρι σήμερον, τόμος Γ'*, ἐν Ἀθήναις 1969, σ.143-144. τοῦ αὐτοῦ, *Ἐκ τοῦ ἀρχείου μου ΙΒ'*. *Τὸ ἱστορικὸν τῶν φάσεων πρὸς ἐπαναφορὰν μου εἰς τὴν ἐνεργὸν ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν*, Ἀθήναι 1970, σ.21. τοῦ αὐτοῦ, *Ἐκ τοῦ ἀρχείου μου ΙΔ'*, ἐνθ' ἄνωτ., σ.5.

101. Βασιλείου Γ. Ἀτέση Μητροπολίτου πρ. Λήμνου, *Ἐκ τοῦ ἀρχείου μου ΙΔ'*, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 9-22.

ρωσιν τῆς κενῆς Μητροπόλεως Λαγκαδᾶ τὸν Ἀρχιμανδρίτην Σπυρίδωνα Τραντέλλην¹⁰².

102. Ἐκκλησία, τόμ. 44 (1967), σ. 344, 347. Διὰ βιογραφικά ἴσα Ἐκκλησία, τόμ. 44 (1967), σ. 383-384. Θερησκευτικὴ καὶ Ἠθικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, τόμ. 11, στ. 825-826.

THE DIOCESE OF LITI AND RENTINA

SUMMARY

Liti, an important city north of Thessaloniki, flourished up till the early Byzantine years, while Rentina, lying to the east of Thessaloniki, comprised an area of very great importance due to the passes there bearing the same name. The fact that both of these cities lay along the Via Egnatia, resulted in the founding of Christian Churches in these cities at a very early date.

The existence of the Diocese of Liti and Rentina, which was under the Metropolis of Thessaloniki, is noted for the first time around 980. From that time up to the middle of the 17th century, the Diocese of Liti and Rentina is mentioned in the various «τακτικά» (Notitiae Episcopatum). From then on for a century or more this Diocese ceased existing, until the Metropolitan of Thessaloniki Theodosius (1767-1769) reinstated it.

The new life of the Diocese was very brief because around 15 years after its reinstatement it is no longer mentioned by the Dioceses which were under the Metropolis of Thessaloniki.

In 1924 in the area of the Diocese of Liti and Rentina, of old, the Metropolis of Langada was founded which was abolished in 1934.

In 1967 the Metropolis of Langada was founded once again.

In the present work the history of the Diocese of Liti and Rentina from its first historical commemoration up to this day, is presented. The «τακτικά» which mention it are mentioned, and information concerning the known hierarchs, who at times adorned her throne is given.